

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav románských studií
Hispanistika

Julie Gonzálezová

Diplomová práce

**Osvojení češtiny kubánskými mluvčími z
fonetického hlediska**

**Phonetic aspect of the acquisition of Czech by
Cuban speakers**

Vedoucí práce: doc. PhDr. Petr Čermák, Ph.D.
Praha, 2021

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala doc. PhDr. Petru Čermákovi, Ph.D., za odborné vedení této diplomové práce, trpělivost a ochotu. Dále bych chtěla vyjádřit poděkování Santosu Gonzálezovi a Humbertu Garcíovi za pomoc s organizací praktické části, konkrétně se získáváním kubánských mluvčích ochotných účastnit se nahrávání.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 3. 8. 2021

.....

podpis studenta

Abstrakt

Tato práce se zabývá rozdíly mezi českým a kubánským fonologickým inventářem. Jejím cílem je podrobně popsat oba systémy, definovat fonémy, které se v kubánské španělštině nevyskytují, a na základě nahrávek kubánských mluvčích žijících v Praze doložit, jak tyto fonémy realizují. Práce je rozdělena do dvou částí: v teoretické části je podrobně popsán systém vokálů a konsonantů v českém jazyce i v kubánské španělštině, jsou popsány rozdíly mezi inventáři a identifikovány fonémy problematické pro kubánské mluvčí. V praktické části jsou popsány realizace českých fonémů, které se objevují v nahrávkách. Na výslovnost fonémů je nahlíženo skrz čtyři hlavní proměnné (úroveň jazyka, délka pobytu v České republice, jazyk používaný v domácnosti a jazyk používaný v práci). Nakonec jsou shrnuty výsledky výzkumu. Variant se v analýze sice vyskytuje mnoho, ale se zvyšující se úrovní jazyka, a také vlivem dalších proměnných, se počet variant snižuje, v některých případech pouze na jednu, která se shoduje s výslovností českých mluvčích.

Klíčová slova

kontrastivní fonetika; čeština; kubánská španělština; osvojování češtiny jako cizího jazyka

Abstract

This thesis examines the differences between the Czech and Cuban phonological inventory. It aims to give a theoretical overview of both systems, to define phonemes, which do not exist in Cuban Spanish, and based on recordings of Cuban speakers living in Prague to give evidence of how they pronounce these phonemes. The paper is divided into two parts: in the theoretical part, the inventory of vowels and consonants in both Czech and Cuban language is thoroughly described, consequently the differences between those two inventories, and then the phonemes problematic for Cuban speakers are identified. In the experimental part, all the realizations of Czech phonemes appearing in the recordings are described. The paper looks at the realizations of Czech vowels and consonants in light of four main variables (level of Czech language, length of stay in Czechia, language used at home, and language used at work). Finally, the results of the research are summarized. Even though, there are quite a few different variations of the pronunciation, as the level of language goes up (also because of other variables), the number of variations is decreasing, in certain cases to only one variation that is corresponding with the pronunciation of the Czech speakers.

Keywords

Contrastive Phonetics; Czech; Cuban Spanish; Acquisition of Czech as a foreign language

OBSAH

ÚVOD	7
I. TEORETICKÁ ČÁST	8
1. Charakteristika španělského jazyka na území Kuby	8
1.1 Vznik a vývoj španělštiny na Pyrenejském poloostrově	8
1.1.1 Vývoj španělštiny před příchodem Římanů	8
1.1.2 Vývoj španělštiny po příchodu Římanů	9
1.1.3 Vliv arabštiny na španělštinu	10
1.1.4 Vliv reconquisty na španělský jazyk	11
1.2 Vznik a vývoj španělštiny na Kubě	11
1.2.1 Vliv jazyků původních obyvatel na kubánskou španělštinu	13
1.2.2 Vliv afrických jazyků na kubánskou španělštinu	14
1.2.3 Vliv moderních jazyků na španělštinu – francouzština, angličtina atd.	15
2. Charakteristika českého jazyka	17
2.1 České území před vládou Karla IV.	17
2.2 Posilování češtiny a její potlačování v průběhu 14.-18. století	18
2.3 Národní obrození	19
2.4 Vlivy na český jazyk ve 20. století	20
3. Srovnání českého a kubánského fonologického inventáře	22
3.1 Vokály	22
3.1.1 Popis českého a kubánského vokalického systému – rozdíly	22
3.1.2 Popis vokálů v kubánské španělštině	23
3.1.3 Popis vokálů v češtině	25
3.1.4 Srovnání a identifikace problematických jevů	27
3.2 Konsonanty	27
3.2.1 Popis českého a kubánského konsonantického systému – rozdíly	27
3.2.2 Popis konsonantů v kubánské španělštině	28
3.2.3 Popis konsonantů v češtině	31
3.2.4 Srovnání a identifikace problematických fonologických jevů	33
4. Suprasegmentální prostředky	35
4.1 Přízvuk	35

4.2 Rychlost promluvy (tempo)	35
4.3 Intonace	36
II. PRAKTICKÁ ČÁST	37
5. Cíl výzkumu a formulace výzkumných otázek	37
6. Popis metody	38
6.1 Kvalitativní výzkum	38
6.2 Výběr referentů	38
6.3 Popis proměnných	39
6.4 Metoda zaznamenávání, zpracování a analýzy dat	39
7. Analýza dat a výsledky	41
7.1 Vokály	41
7.1.1 Délka vokálů	41
7.1.2 Shluky konsonantů ve slabikách	43
7.2 Konsonanty	44
7.2.1 B, V	44
7.2.2 T, D	46
7.2.3 Ť, Ď	47
7.2.4 Š, Ž	48
7.2.5 Ř	50
7.2.6 C, Z	51
7.2.7 H, CH	52
7.3 Shrnutí výsledků analýzy	53
7.3.1 Vokály	54
7.3.2 Konsonanty	54
8. Zodpovězení výzkumných otázek	57
ZÁVĚR	59
Resumé	
Resumen	
Bibliografické zdroje	
Přílohy	

ÚVOD

Cílem této práce je podrobně popsat fonologické inventáře českého a (kubánské varianty) španělského jazyka, definovat fonémy, které se v kubánské španělštině nevyskytují, a na základě nahrávek kubánských mluvčích žijících v Praze doložit, jakými způsoby tyto fonémy realizují.

V první kapitole je popsán vývoj španělského jazyka, a to nejdříve na Pyrenejském poloostrově a následně na Kubě. V této kapitole se věnujeme nejen historickým souvislostem, ale i jazykovým okolnostem a externím vlivům, které na jazyk působily od začátku až do současnosti. Ve druhé kapitole je zase popsán vývoj českého jazyka, historické souvislosti a externí jazykové vlivy.

Ve třetí kapitole jsou popsány fonologické inventáře obou jazyků. Tato kapitola se věnuje nejdříve vokálům (popisu českého vokalického systému a kubánské vokalického systému), pak konsonantům (popisu českého konsonantického systému a kubánské konsonantického systému). Na závěr každé podkapitoly jsou vybrány fonémy, nebo fonetické jevy, které se vyskytují (či k nim dochází) v českém jazyce, ale v kubánské španělštině neexistují. Tyto vybrané fonémy a jevy pak poslouží pro analýzu dat v praktické části.

Čtvrtá kapitola se věnuje suprasegmentálním prostředkům. Nabízí zhrnutý popis rozdílů mezi suprasegmentálními prostředky v češtině a v kubánské španělštině (přízvuk, rychlost promluvy, intonace).

Dále následuje praktická část práce. V páté kapitole je popsán cíl výzkumu a jsou zde formulovány výzkumné otázky. V šesté kapitole je popsána použitá metoda výzkumu, všechny proměnné, také je zde popsán výběr referentů.

V sedmé kapitole je provedena analýza nahrávek kubánských mluvčích. Nejprve jsou analyzovány vokalické jevy (délka vokálů, shluky konsonantů bez vokálu) a poté jsou analyzovány konsonanty (B a V, T a D, Ě a ě, Š a Ť, Ř, C a Z, H a CH). Na závěr kapitoly je zařazeno shrnutí výsledků, kde jsou vysvětlena analyzovaná data a jsou popsány trendy, ke kterým u mluvčích dochází.

V poslední kapitole jsou okomentovány otázky formulované na začátku praktické části. Na konci práce je pak závěr, který nabízí její shrnutí.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Charakteristika španělského jazyka na území Kuby

Oficiálním jazykem na Kubě je španělština. Nejde ovšem o identickou španělštinu, se kterou se setkáváme na Pyrenejském poloostrově, jelikož jazyk se poté, co ho Španělé přinesli do Nového světa, samostatně vyvíjel. Proto bude první část této kapitoly věnována vývoji španělského jazyka před tím, než Španělé začali dobývat Nový svět, a druhá část pak jejímu vývoji na americkém kontinentě. Obě kapitoly se budou věnovat historickému kontextu, jelikož ten je s vývojem jazyka úzce spjat, a také popíše vlivy, které souvisí se změnami, které se ve španělském jazyce odehrály.

1.1 Vznik a vývoj španělštiny na Pyrenejském poloostrově

1.1.1 Vývoj španělštiny před příchodem Římanů

Španělština se vyvinula z latiny. Římská armáda na poloostrov přišla v roce 218 před naším letopočtem. V tu dobu se ale už na poloostrově nacházely jiné národy, jejichž jazyky později ve španělštině fungovaly jako substrátové¹. Jde převážně o iberštinu, keltštinu a, v kontextu omezeném na toponyma, také o feničtinu a řečtinu.²

Feničané a po nich také Kartaginci udržovali na jižním pobřeží Pyrenejského poloostrova obchodní kontakty, někteří se usadili na pobřeží Středozemního moře. Jak je zmíněno výše, vliv těchto dvou národů na španělštinu je omezen na toponyma. U Feničanů jde například o město *Cádiz* a Kartaginci stojí za zrodem pojmenování *Hispania*. Centrem populace fénického a kartágského obyvatelstva se stal jih Španělska. V 6. století před naším letopočtem přichází na poloostrov Keltové, pronikají až na jih Andalusie a do Portugalska, kde se také usazují. Keltové si po příchodu zabrali střed poloostrova, sever, západ a severozápad. Společně s iberštinou je keltština velmi důležitým jazykem, který pronikl do španělštiny jako substrát.³

Velkou důležitostí pro historický vývoj na Pyrenejském poloostrově měla již zmíněná iberština. Stále se vedou spory ohledně původu Iberů. Není jasné, odkud přišli, ani do jaké

¹ Jde o jazyky původních obyvatel, které s příchodem nového jazyka, který na území ovládl jak oficiální, tak neoficiální diskurz, zanikají. Přesto zanechávají stopy v dominantním jazyce.

² CANO-AGUILAR, R.: *Historia de la lengua española*. Barcelona: Ariel, 2004, str. 17.

³ LAPESA, R.: *Historia de la lengua española*. Madrid: Editorial Gredos, 1981, str. 14-24.

jazykové rodiny iberština patří. Existuje ovšem mnoho teorií. Jednou z těch prioritních je teorie o společném původu iberštiny a baskičtiny. Jelikož lze najít podobnosti mezi oběma jazyky, někteří badatelé se domnívají, že jde o jazyky ze stejné jazykové rodiny. Tato teorie je však již vyvrácena. Lapesa tvrdí, že v případě těchto dvou jazyků jde pouze o vzájemné ovlivňování, jelikož se nacházely na stejném území ve stejnou dobu. Nedochozí však k závěru, že by jedna z nich vycházela z té druhé. Co dnes již můžeme říct s jistotou je, že Iberové přišli na poloostrov z Afriky.⁴

1.1.2 Vývoj španělštiny po příchodu Římanů

Po příchodu Římanů tyto rané jazyky mizí, celý poloostrov přijímá latinu jako vlastní jazyk (kromě Basků, kteří dále používají baskičtinu vedle latiny a ta později ovlivňuje vytvářející se španělštinu jako jeden z adstrátových jazyků⁵) a v dnešní španělštině po nich zbývají už jen slabé stopy. Není jisté nakolik se do dnešní španělštiny promítly třeba některé rysy výslovnosti anebo rysy suprasegmentálních prostředků.⁶

Římané s sebou na poloostrov přinesli latinu. V první vlně šlo převážně o legionáře, kolonizátory a o něco později o úředníky. Nějakou dobu fungovala společnost jako bilingvní, ale postupem času došlo k silné latinizaci, a až na domácí prostředí se latina používala všude. V jazyce si také můžeme všimnout silných helénistických vlivů. Římská literatura hojně imitovala tu řeckou, proto do latiny a následně do španělštiny pronikají mnohá slova řeckého původu (např. slova spojená s filosofií, teorií literatury, tancem, sportem a vzděláním). S příchodem křesťanství se pak pozice latiny v Hispánii jen upevňuje, latina se totiž stává oficiálním jazykem církve.⁷

Latina se samozřejmě neustále vyvíjela, od nejstarší nazývané archaická přes klasickou, která se používala právě během přítomnosti Římanů na Pyrenejském poloostrově, až po středověkou a humanistickou. Pro nás je důležité rozlišovat mezi latinou klasickou (ciceronskou), která byla považována za spisovnou variantu a používala se v literatuře, při církevních a politických událostech; a vulgární latinou, která se používala běžně mezi lidmi a z které se později vyvinula španělština.⁸

⁴ LAPESA, R.: *Historia de la lengua española*. Madrid: Editorial Gredos, 1981, str. 24-26.

⁵ Jde o jazyky, které nezanikají v kontaktu s dalším dominantním jazykem, oba jazyky pak nějaký čas fungují vedle sebe a pokud se jejich cesty rozdělí, dále se vyvíjejí nezávisle na sobě. V případě španělštiny jde hlavně o baskičtinu a arabštinu.

⁶ LAPESA, R.: *Historia de la lengua española*. Madrid: Editorial Gredos, 1981, str. 26-27.

⁷ Tamtéž, str. 56-65.

⁸ CANO-AGUILAR, R.: *Historia de la lengua española*. Barcelona: Ariel, 2004, str. 18-23.

Když se římské impérium začalo rozpadat, jeho pozornost se roztříštila a v této situaci přichází na poloostrov Germáni. Jde o směsku různých kmenů. Nejprve na území pronikly kmeny Vandalů a Alanů, které se posléze přesunuly do Afriky a ve španělštině zanechaly pouze toponyma, později se tam usazují Vizigóti. Ti založili svoje instituce, což se samozřejmě projevilo na slovní zásobě, navíc do vulgární latiny proniká i slovní zásoba z jiných odvětví, převážně terminologie spojená s vojenstvím. Na začátku se Germáni vyhýbali jakémukoli míšení, smíšená manželství byla zakázaná, ale brzy se Germáni romanizovali. Vizigóti pomalu opustili své tradice a svůj jazyk a jejich kultura postupně upadá. Jde tedy v rámci vývoje španělského jazyka o vliv superstrátový.⁹ Z fonetického hlediska je vliv prakticky nulový. Dochovalo se po nich v první řadě lexikum, a to převážně toponyma.¹⁰

1.1.3 Vliv arabštiny na španělštinu

Důležitou kapitolou ve vývoji španělského jazyka je období nadvlády Arabů. Arabové přišli na Pyrenejský poloostrov právě v době úpadku germánského područí. V té době neexistoval jednotný arabský stát. Jediné, co kmeny spojovalo, byla jejich víra a Svátá válka. V jejím jméně se vydali dobývat svět. Postupně dobyli Sýrii a sever Afriky a v roce 711 zamířili i na Pyrenejský poloostrov.¹¹

Hned poté, co Arabové dobyli poloostrov, zavedli rychle vlastní pravidla, fungování institucí a úřadů se změnilo a začali zasahovat i do běžného života obyvatel. Byl vytvořen nový geopolitický celek, Al-Andalus. Španělsko si prošlo obdobím intenzivní arabizace.¹² Córdoba se stává centrem islámské civilizace. Co se týče jazyka, arabština nabírá na důležitosti, stává se jazykem oficiálním a jazykem kultury. Latina se nadále hojně využívá v literatuře a v oficiálních dokumentech. Její používání se zúžilo prakticky pouze na kláštery.¹³

Do dnešní španělštiny proniklo opět převážně lexikum. Arabismy se zcela přizpůsobily fonologii kastilštiny a španělština tedy nezačlenila žádný z arabských fonémů. Přijatá slova

⁹ Jde o jazyky, které s sebou většinou přinesou dobyvatelé, tyto jazyky však ustupují původním jazykům v dané lokaci, dochází k asimilaci a později mizí, zanechávají však po sobě stopy. V případě španělštiny jde například o vizigótštinu.

¹⁰ LAPESA, R.: *Historia de la lengua española*. Madrid: Editorial Gredos, 1981, str. 111-119.

¹¹ CHAPMAN, Ch. E.: *A History of Spain*, New York: The Macmillan Company, 1918, str. 39, 40.

¹² RUSSELL, J. C.: *Chroniclers of Medieval Spain*, *Hispanic Review Vol. 6, No. 3 (Jul. 1938)*, str. 222, Odkaz: <https://www.jstor.org/stable/469668>, 10. 2. 2019.

¹³ CANO-AGUILAR, R.: *Historia de la lengua española*. Barcelona: Ariel, 2004, str. 44.

pak procházela stejnými změnami jako ostatní slova ve španělštině.¹⁴ Mnoho z výrazů, které si našly svou cestu do dnešního jazyka, jsou toponyma. Dále jde o výpůjčky z oblasti gastronomie, oblečení, profesí, zemědělství a vojenství.¹⁵

1.1.4 Vliv reconquisty na španělský jazyk

Don Pelayo dává vzniknout Asturskému království, které tvoří hranici s arabským územím, a zahajuje svým odbojem reconquistu. A právě v Asturii vzniká kastilština z kantabrijského substrátového jazyka v kontaktu s baskičtinou. Od jedenáctého století pak začíná vliv arabštiny upadat. Mnohé výrazy v jazyce zůstaly, ale některé úplně zmizely a některé se stáhly pouze do určitých oblastí. Křesťanská království na severu začínají získávat větší důležitost a vliv. Postupně dobývají území okupované Araby zpět. Je zde vidět kontinuita s vizigótským královstvím. Spisovná latina se vyučuje ve školách a na vulgární latinu je pohlíženo s despektem, z té se však později vyvine kastilština a dále dnešní španělština.¹⁶

Vznikem křesťanských království dochází k vytváření různých dialektů, které pak hrají roli i ve vývoji španělštiny v Novém světě. Jak postupuje reconquista, mozarabské dialekty postupně mizí a na poloostrově se rozšiřuje kastilština.

V době reconquisty Španělsko začíná obnovovat vztahy s okolními zeměmi a do jazyka pronikají vlivy z francouzštiny, především díky mnoha poutníkům, kteří se vydali na cestu do Santiaga de Compostela. Někteří z poutníků se na severu Španělska usazují a do jazyka tedy proniká mnoho nových provensálských a francouzských výrazů, ale také některé morfosyntaktické prvky, například apokopa koncového *-e* u některých slov. Také se ve velkém počtu objevují italské neologismy.¹⁷

1.2 Vznik a vývoj španělštiny na Kubě

Dobytí Ameriky znamenalo, mimo jiné, možnost rozšířit španělštinu do světa. Dlouho vědci k americké španělštině přistupovali jako k jednomu celku. Existovaly různé periodizace vývoje španělštiny v Evropě, ale americká španělština se málokdy popisovala diachronicky. Je to vidět například v díle Rafaela Lapesy, kde je americké španělštině věnována jedna

¹⁴ LAPESA, R.: *Historia de la lengua española*. Madrid: Editorial Gredos, 1981, str. 142-143.

¹⁵ FASLA, D.: Aportaciones terminológicas de la lengua árabe al español medieval, moderno y contemporáneo, *Revista española de lingüística aplicada*, ISSN 0213-2028, Vol. 13, 1998-1999, str. 243-260. Odkaz: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=227014>, 12. 9. 2018.

¹⁶ LAPESA, R.: *Historia de la lengua española*. Madrid: Editorial Gredos, 1981, str. 155-160.

¹⁷ Tamtéž, str. 168-189.

kapitola ke konci knihy. Tento přístup v lidech vytvářel dojem, že jde o homogenní prostor, což je představa dávno vyvrácená.

Takovéto nahlížení na americkou španělštinu je na jednu stranu pochopitelné, jelikož španělština zde byla kvůli conquistě a kolonizaci jazykem oficiálním, úředním, jazykem literatury a vzdělání. Na druhou stranu opomíjí řadu dalších vlivů, které vytváří mnoho regionálních rozdílů, jako jsou například jazyky domorodých obyvatel nebo izolovanost jednotlivých území od španělského dvora.¹⁸

Na počátku 20. století převládá andaluská teorie, která je založena na tom, že největší procento námořníků, kteří pluli do Nového světa, byli Andalusané, a také na tom, že v americké španělštině se můžeme setkat s mnoha jevy, které se vyskytují právě v jižních variantách evropské španělštiny (např. seseo, aspirace implozivního -s).¹⁹

Henríquez Ureña ale přichází s argumenty, jimiž se snaží andaluskou teorii vyvrátit, jelikož jde, dle jeho názoru, o velkou generalizaci. Andaluskou variantu nelze doložit na celém území Nového světa. Henríquez Ureña představuje své dva hlavní argumenty. První z nich je, že procento Andalusánů, kteří pluli na lodích do Ameriky, není tak veliké, jak se původně předpokládalo. Do Ameriky jezdili Španělé ze všech koutů země, mnoho lidí také z Kastilie a Leónu, někteří i z Baskicka. Druhým argumentem bylo, že některé jazykové jevy byly v Americe zdokumentovány dříve než ve Španělsku. Tím pádem to podporovalo teorii, že se jazykové varianty na obou územích vyvíjely paralelně, ne na sobě závisle. Henríquez Ureña ve své teorii zohledňoval, že na jednotlivé varianty má vliv mnoho aspektů, například klima, hustota zalidnění, kontakt s domorodými jazyky nebo menší či větší izolace od ostatních území.²⁰

Postupně se Ureňova teorie modifikovala, protože byla dostupná nová data. Na začátku dobývání (1493–1508) bylo 60 % námořníků z Andalusie, šlo ve velké míře o pozdější obyvatele antilských ostrovů, kde nalezneme největší fonetické podobnosti mezi oběma variantami. Jelikož lodě odplouvaly ze Sevilly, bylo pro obyvatele Andalusie nejjednodušší cestovat do přístavu, aby se mohli vydat na cestu. V druhé vlně (1520–1579) šlo už jen o

¹⁸ ZIMMERMANN, K.: Periodización de la historia lingüística de México, *Revista Internacional de Lingüística Iberoamericana*, Vol. 10, No. 2 (20), *Historia del español de América*, 2012, str. 195-197. Odkaz: <https://www.jstor.org/stable/23722479>, 19. 4. 2020.

¹⁹ LAPESA, R.: *Historia de la lengua española*. Madrid: Editorial Gredos, 1981, str. 563.

²⁰ ALEZA, M., ENGUITA, J. M. (coordinadores): *La lengua española en América: normas y usos actuales*. Valencia: Universitat de València, 2010, str. 25-26.

33 % Andalusanů, mezi nimi dvě třetiny přímo ze Sevilly. Proto byla v Americe častá andaluská výslovnost. I druhý Ureňův argument byl vyvrácen, jelikož se ve Španělsku našly dopisy, v nichž jsou doloženy jazykové jevy, o nichž Ureña tvrdil, že se v Americe vykytovaly dříve.

Možné vysvětlení distribuce jednotlivých variant po Americe je, že jak Andalusané, tak Kastilci se při přesunu do Nového světa usazovali na územích, která byla podobná jejich domovině (roviny, pobřeží x hory, vnitrozemí).²¹

Menéndez Pidal studoval lingvistickou mapu americké španělštiny a přišel se dvěma označeními – *area de la flota* (oblast loďstva) a *area de las cortes virreinales* (oblast místokrálovského dvora). V první oblasti se v období kolonií usazovali hlavně námořníci ze Sevilly a Cádizu a v té druhé, ve vnitrozemských oblastech, byli osadníci více v kontaktu se dvorem v Madridu, proto si uchovávali spíše dvorskou (konzervativní) variantu španělštiny.

Už proti sobě tedy nestojí americká a evropská španělština, Diego Catalán zavádí pojem atlantická španělština (*español atlántico*), a tím spojuje varianty americké s těmi španělskými. Atlantická španělština zahrnuje pobřežní oblasti států na kontinentu a ostrovy, stejně jako pobřežní oblasti na pyrenejském poloostrově a Kanárské ostrovy (je spojována například se silným vokalizmem, aspirací nebo úplnou ztrátou implozivního *-s* apod.) a kastilská španělština zahrnuje vnitrozemí a hornaté oblasti jak v Americe, tak v Evropě (je spojována především se slabým vokalizmem, rozlišováním mezi likvidami *r* a *l* apod.).²²

1.2.1 Vliv jazyků původních obyvatel na kubánskou španělštinu

V roce 1980 přišel Guillermo Guitarte s návrhem, jak si jazykový vývoj v Americe rozdělit na období – období koloniální Ameriky a období nezávislých států. Tento návrh byl však hodně kritizován, jelikož bral v potaz pouze španělštinu a úplně opomíjel vliv substrátu domorodých jazyků i pozdější vlivy mnoha dalších skupin.²³

Jazykovou historii utvářeli nejen Španělé, ale i mluvčí jiných jazyků – kromě indiánských to jsou třeba africké jazyky otroků, italština (migrace, obzvláště do laplatské oblasti),

²¹ LAPESA, R.: *Historia de la lengua española*. Madrid: Editorial Gredos, 1981, str. 566-577.

²² ALEZA, M., ENGUITA, J. M. (coordinadores): *La lengua española en América: normas y usos actuales*. Valencia: Universitat de València, 2010, str. 32-36.

²³ ZIMMERMANN, K.: Periodización de la historia lingüística de México, *Revista Internacional de Lingüística Iberoamericana*, Vol. 10, No. 2 (20), *Historia del español de América*, 2012, str. 196. Odkaz: <https://www.jstor.org/stable/23722479>, 19. 4. 2020.

portugalština, francouzština (kultura, dvůr) a angličtina (obchodní a ekonomické důvody). V době, kdy Španělé přijeli do Nového světa, se na území Ameriky vyskytovalo více než 2 000 jazykových variant ze 170 jazykových rodin. Misionáři si začali některé z nich osvojovat a pomalu vytvářeli své vlastní pomocné jazyky, které poté ovlivňovaly španělštinu. K vlivům tedy docházelo obousměrně, a to nejčastěji samozřejmě v oblasti lexika, jelikož kolonizátoři museli nějakým způsobem pojmenovat nové skutečnosti, se kterými se v Evropě nesešli.²⁴

V mnoha zemích, kde se jazyk původních obyvatel udržel jako samostatný jazyk, se mluvčí často potýkají se společenskými dopady, které z užívání jazyka plynou. V mnoha případech se jedná o diglosii, kdy každý z jazyků zastává jinou společenskou pozici (španělština ve většině případech tu vyšší a indiánský jazyk tu nižší).²⁵

Mnoho indiánských jazyků však zaniklo a zbylo z nich převážně lexikum (případně vlivy v dalších oblastech) ve španělské variantě v té dané oblasti. Na Kubě se kolonizátoři setkali převážně s kmeny Taínů a Karibů, indiánský odpor byl přemožen a indiáni byli rozděleni na práci, což vedlo k jejich rychlému vymření. Ale nebylo to tím, že by je Španělé zabíjeli, zkrátka neustáli srážku s jinou civilizací a často je skolily pro Evropany naprosto běžné nemoci. Dlouho se věřilo, že indiáni na Kubě byli poměrně rychle vyhlazeni, stejně jako na Española, ale část z nich se až do 19. století ukrývala v nepřístupných oblastech v horách.²⁶

Nejsilnější vliv měly domorodé jazyky, jak je již zmíněno výše, na lexikum. V kubánské španělštině můžeme najít slova z jazyka Taínů (*canoa, cacique, maíz*), Karibů (*caimán, caníbal, loro*), z nahuatlu (*aguacate, cacao, chocolate*) a z kečujštiny (*alpaca, papa – patata*). Mnohá slova se běžně používají v Latinské Americe, ale v evropské španělštině jsou neznámá. Jde převážně o slovní zásobu flóry a fauny, zemědělství, oblečení a zvyků.²⁷

1.2.2 Vliv afrických jazyků na kubánskou španělštinu

Otroci z Afriky (a to převážně ze subsaharské oblasti, z Konga a Angoly) se do Ameriky začali vozit už v 16. století, ale v první fázi používali Španělé na práci převážně domorodé

²⁴ ALEZA, M., ENGUITA, J. M. (coordinadores): *La lengua española en América: normas y usos actuales*. Valencia: Universitat de València, 2010, str. 27-30.

²⁵ ZIMMERMANN, K.: Periodización de la historia lingüística de México, *Revista Internacional de Lingüística Iberoamericana*, Vol. 10, No. 2 (20), *Historia del español de América*, 2012, str. 197. Odkaz: <https://www.jstor.org/stable/23722479>, 19. 4. 2020.

²⁶ OPATRŇY, J.: *Stručná historie států: Kuba*. Praha: Libri, 2002, str. 10-18.

²⁷ LAPESA, R.: *Historia de la lengua española*. Madrid: Editorial Gredos, 1981, str. 556-559.

obyvatele a afrických otroků bylo málo, postupně se ale tento poměr mění. V polovině 18. století se madridský dvůr rozhodl, že otroci z Afriky se mohou vozit pouze přes přístav v Havaně. A tak se složení populace na ostrově mění v neprospěch Španělska a kreolského původu. Ve 40. letech 19. století je na Kubě již 58 % obyvatel afrického původu. To znervózňuje Španěly, a proto je vydán zákaz dovozu afrických otroků. Někteří lidé si dokonce přejí, aby se Afričané vrátili zpátky.²⁸

Vzhledem k silné přítomnosti africké kultury a afrických jazyků na Kubě je zde velký vliv na jazyk a další aspekty běžného života (hudba, náboženství), obzvláště v porovnání s jinými částmi hispánského světa. Tento africký adstrát má největší vliv, jak tomu obvykle bývá, na slovní zásobu. V případě afrických jazyků jde o afronegrismy týkající se fauny a flóry (*malanga, banana*) a o slova z oblasti gastronomie (*guarapo*) nebo některé kolokviální výrazy (*asere, ecobio, féferes*).²⁹

1.2.3 Vliv moderních jazyků na španělštinu – francouzština, angličtina atd.

Co se týče pozdějších vlivů, mezi ty nejdůležitější patří vliv francouzštiny a angličtiny. V posledních desetiletích 18. století (předpokládá se, že i před tím, ale není to dokázáno) je zdokumentován příliv nádeníků z Haiti (částečně kvůli revoluci, která na Haiti proběhla). Je zdokumentováno, že jich na Kubu přišlo 81 000. Usadili se převážně v orientální části Kubu a jejich kreolština funguje v kubánské španělštině jako adstrát. Dodnes jsou na Kubě komunity haitského původu. Musíme ale také brát v úvahu, že některá slova či jevy se z francouzštiny do kubánské španělštiny dostaly už při prvním příchodu Španělů do Nového světa. Proto výslovnost a ortografie některých slov může být vícera (*bufé-bufet-buffet*).³⁰

S angličtinou přišli kubánští osadníci do kontaktu při mnoha příležitostech: když Britové obléhali rok Havanu, když s Kubou obchodovali a také v důsledku růstu Spojených států amerických v době, kdy byl u moci Americe nakloněný diktátor Batista. Poté, co proběhla kubánská revoluce a k moci se dostal Fidel Castro, se vztahy s USA ochlazují a vliv angličtiny je tak omezený.³¹

²⁸ OPATRŇY, J.: *Stručná historie států: Kuba*. Praha: Libri, 2002, str. 25-42.

²⁹ FASLA FERNÁNDEZ, D.: El español hablado en Cuba: préstamos vigentes, lexicogénesis y variación lingüística, *Cuadernos de investigación filológica, Tomo 33-34, 2007-2008*, str. 74, 84. Odkaz: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=3393490>, 13. 12.2019.

³⁰ FASLA FERNÁNDEZ, D.: El español hablado en Cuba: préstamos vigentes, lexicogénesis y variación lingüística, *Cuadernos de investigación filológica, Tomo 33-34, 2007-2008*, str. 85. Odkaz: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=3393490>, 13. 12.2019.

³¹ OPATRŇY, J.: *Stručná historie států: Kuba*. Praha: Libri, 2002, str. 26-27, 50-73.

Důležitou skupinou, která zanesla na Kubu anglický vliv, je skupina 75 000 sekáčů třtiny z Jamajky, kteří imigrovali na ostrov v polovině 19. století. Jejich působení na jazyk pak dosáhlo vrcholu v prvních desetiletích 20. století. Největší komunita anglicky mluvících imigrantů se usadila na *Isla de Pinos* (dnes *Isla de la Juventud*).³²

Na Kubě se setkáme i s jinými skupinami, ale ty už jsou víceméně okrajové a jejich vliv na vývoj kubánské španělštiny není dokázán. Jde například o arabštinu – v 1. polovině 20. století sice na Kubu emigrovali Arabové, ale vliv arabštiny mohl přijít také s prvními osadníky přes evropskou španělštinu. Stejně je to s mluvčími semitských jazyků, Číňany a Japonci, nebo Italy.³³

³² LIPSKI, J. M.: El español de América y los contactos bilingües recientes: Apuntes microdialéctológicos, *Revista Internacional de Lingüística Iberomaricana*, Vol. 2, No. 2 (4), *El español en contacto con otras lenguas* (2004), str. 93-96. Odkaz: <https://www.jstor.org/stable/41678054>, 19. 4. 2020

³³ FASLA FERNÁNDEZ, D.: El español hablado en Cuba: préstamos vigentes, lexicogénesis y variación lingüística, *Cuadernos de investigación filológica*, Tomo 33-34, 2007-2008, str. 76. Odkaz: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=3393490>, 13. 12.2019.

2. Charakteristika českého jazyka

2.1 České území před vládou Karla IV.

Čeština byla samozřejmě latinou také velmi silně ovlivněna, latina však pro ni není výchozím jazykem. Čeština se totiž vyvinula z praslovanštiny, přimyká se k církevní slovanštině, později je pod silným vlivem latiny, od něhož se snaží oprostit, a nakonec se brání proti němčině, která na ni má později nejsilnější vliv.³⁴

V 5. století našeho letopočtu přišli na české a slovenské území slovanské kmeny. Na tomto území vzniká první slovanský politický celek, což je Velkomoravská říše. Říše má sídlo na jižní Moravě a přetrvává až do 10. století, kdy je její vývoj ukončen vpádem Maďarů. S Velkomoravskou říší jsou spojeni věrozvěsti Konstantin a Metoděj, kteří přišli v 9. století konat misii. Konstantin sestavil slovanské písmo (hlaholici) a překládal evangelium do slovanštiny. Věrozvěsti se také věnovali kultivaci slovanského dialektu, a to po stránce lexikální, syntaktické i stylistické. Staroslověnština se na tomto území držela dlouho, a to převážně v liturgické rovině.

Na českém území vzniká přemyslovský stát, který se rozšiřuje na Moravu, ale i na západní Slovensko. Na českém území se Přemyslovcům daří udržet si svou moc, ale Slovensko se dostává pod nadvládu Uherska. Díky těmto dějinným událostem (a tomuto odloučení) se však později vyvinuly dva samostatné národy – český a slovenský, a s nimi také dva samostatné jazyky. Zajímavé však je, že i přesto jsou díky geografické blízkosti některá východomoravská nářečí, která se nacházejí na území Velkomoravské říše, bližší slovenským nářečím.³⁵

Období mezi 10. a 13. stoletím se říká přípravné stadium českého pravopisu, jde o jednoduchý, primitivní pravopis. Kolem 8. a 9. století přibývají latinsky psané texty – převážně kroniky – domácího původu (od českých autorů) a dokonce se objevuje první podoba češtiny, a to nejprve u vlastních jmen. V druhé polovině 13. století pronikají do latinských textů už česká slova, úryvky vět a souvětí. Vidíme na nich, že zápis hlásek byl v té

³⁴ KOUPIL, O.: Cesty k dějinám češtiny, *Listy filologické / Folia philologica*, Vol. 130, No. 1/2 (2007), str. 145.
Odkaz: <https://www.jstor.org/stable/23468493>, 14. 4: 2020.

³⁵ KOMÁREK, M., BLÁHA, O. (ed.): *Dějiny českého jazyka*. Brno: Host, 2012, str. 13-15.

době ještě neustálený a nejednoznačný. Čím více čeština pronikala do psané formy, tím větší byl tlak na zavedení ustáleného pravopisu.³⁶

Jak je již zmíněno, na náboženský jazyk působí intenzivně staroslověnština, ale její vliv opadá v 11. století. Ve 12. století se zvyšuje německý vliv na politický a společenský život v Českých zemích, a to převážně kvůli poněmčování české šlechty a kolonizaci ze strany sousedních německých států. Německý vliv je hodně znát ve feudální terminologii. Ve 13. století začíná čeština pronikat do oblastí, které byly do té doby doménou latiny. Čeština začíná být používána jako literární jazyk. Za Přemyslovců sice germanizace země posiluje, ale to vyvolává touhu po kultivaci češtiny v různých odvětvích společenského života.

2.2 Posilování češtiny a její potlačování v průběhu 14.-18. století

Ve 14. století pozice češtiny jen posiluje. Díky šlechtě je potřeba nové lexikum, a to z oblasti rytířství, módy a jejich dalších aktivit. Tato nová slova se přejímala převážně z němčiny a francouzštiny. Za vlády Karla IV. pak nastává vrchol spisovného jazyka, Praha se stává hlavním městem Svaté říše římské. Karel IV. podporuje vznik univerzity a vědeckou činnost a také rozvoj domácí kultury.³⁷

Další osobností, která se zasadila o vývoj češtiny, byl Jan Hus, kazatel a literát, který svou činností ovlivňoval i jazyk. Čeština byla vlivem husitského hnutí povýšena na bohoslužebný jazyk. Hus bojoval proti výrazům z němčiny a většina badatelů mu připisuje vznik diakritického pravopisu. Čeština nabývá na důležitosti a mezinárodním významu v 15. století. Používala se jako úřední jazyk ve Slezsku a jako diplomatický jazyk v Polsku a Uhersku. Působením českých absolventů pražské univerzity získává na důležitosti také na Slovensku.

V 16. a 17. století je přejímáno mnoho nových slov z cizích jazyků: z němčiny jsou to slova a fráze běžného mluveného jazyka a hornická a řemeslnická terminologie, z latiny jsou to odborné a administrativní výrazy a z románských jazyků vojenské termíny (ty ale často do jazyka přišly také skrz němčinu). Tento vývoj, který silně upřednostňuje češtinu – v 17. století je dokonce omezována imigrace a všichni cizinci a jejich děti se povinně museli učit česky –, je však zastaven po bitvě na Bílé hoře.³⁸

³⁶ PLESKALOVÁ, J.: K počátkům českého pravopisu, *Listy filologické / Folia philologica*, Vol. 122, No. 3/4 (1999), str. 168, 169. Odkaz: <https://www.jstor.org/stable/23467651>, 14. 4. 2020.

³⁷ KOMÁREK, M., BLÁHA, O. (ed.): *Dějiny českého jazyka*. Brno: Host, 2012, str. 16-23.

³⁸ Tamtéž, str. 26-32.

Po bitvě na Bílé hoře přichází represe, konfiskace majetku bohaté vrstvy, roste počet členů cizích šlechtických rodů, kteří dostávají jako odměnu za své služby zkonfiskovaný majetek. Příslušníci české tvořivé inteligence ve velkém počtu emigrují a s tím se umenšuje společenská vrstva poptávající českou literaturu, dochází tedy k úpadku spisovného jazyka, ten už se vyvíjí pouze u spisovatelů v exilu. Vrcholu dochází za Jana Ámose Komenského, který jazykově navazuje na český humanismus. Poté ale přichází úpadek, jelikož nedochází ke kontaktu s živým jazykovým děním. Spisovný jazyk dále slouží převážně k protireformní propagandě, jsou omezovány jeho funkce. Dochází k puristickému neologizování, to znamená, že k vytváření nových slov nedochází organicky, nýbrž jsou uměle vytvářena tak, aby splňovala určité parametry.

Čeština byla také vytlačena ze zemských a státních úřadů a zůstala – ovšem vedle němčiny – pouze jazykem zemských sněmů, to byla ovšem spíše formalita. Český jazyk je vlivem sílící germanizace vytlačován z měst a šlechtických kruhů, stále se však drží na venkově, který je jeho doménou.³⁹

2.3 Národní obrození

Do druhé poloviny 19. století si němčina udržuje dominantní pozici na českém území. Situaci změnilo až národní obrození. Se zrušením nevolnictví se do poněmčených měst začalo stěhovat české venkovské obyvatelstvo, které tak posílilo střední měšťanskou třídu. Populace žijící ve městech vyrostla z 20 % v roce 1843 na 40 % v roce 1900. V té době žilo v Praze dokonce 500 000 obyvatel. Postupně byla tato třída schopna konkurovat německé buržoazii a vznikla nová česká inteligence. Součástí národního obrození bylo i obrození jazykové. Nejen Češi však bojují za to, aby vzkřísili svou kulturní a politickou slávu, také Poláci a Slováci si prochází vlastním obrozením, ač každý národ v jiné formě.⁴⁰

Jazykové národní obrození se zaměřilo v první fázi na gramatickou normu a její kodifikaci. Jednou z nových kodifikací je dílo Josefa Dobrovského, který zavádí novinky v pravopise češtiny, mezi něž patří zapisování jednoho *l* namísto dvou, rozlišování mezi *s* a *z* nebo mezi *i* a *y*. Sám Dobrovský však nepřeje neologismům a je spíše pro ožívování starých slov. Josef Jungmann, který navazoval na Dobrovského, však zastával opačnou pozici. On a jeho společníci se zajímali převážně o styl umělecký a odborný a zaměřovali se na obohacování

³⁹ KOMÁREK, M., BLÁHA, O. (ed.): *Dějiny českého jazyka*. Brno: Host, 2012, str. 33-36.

⁴⁰ GAMELGAARD, K.: Approaching the rise of Spoken Standard Language, *The Slavonic and East European Review*, Vol. 80, No. 4 (Oct., 2002), str. 611-612. Odkaz: <https://www.jstor.org/stable/4213562>, 14. 4. 2020.

slovníku. V této době se hojně přejímala slovní zásoba ze slovanských jazyků, a to převážně z ruštiny a polštiny nebo i z českých nářečí.⁴¹ Jelikož se Češi rozhodli kodifikovat poměrně zastaralou verzi českého jazyka, dochází k velkým rozdílům, když porovnáme psanou formu jazyka, která je již na začátku 19. století stabilizována, a mluvenou formu, která se od psané češtiny výrazně liší.⁴²

Ve druhé polovině 19. století nabývá český pravopis dnešní podoby. Čeština se dostává do školství jak na gymnázia, tak na univerzitu. Propast mezi mluveným a spisovným jazykem se zmenšuje. Množství nových výrazů v jazyce má však za následek, že se o něj puristé – zastánci čistoty v jazyce – začali obávat. Vyhledávali veškeré cizí výrazy a nabízeli za ně české ekvivalenty, které je měly nahradit, buď ze starší varianty češtiny, nebo z některého nářečí. Tímto způsobem začaly opět mizet germanismy, puristé však jazyk takto svazovali množstvím zákazů. Ke konci 19. století se situace opět mění, a to vlivem básníků z generace Jaroslava Vrchlického. Ti přejímají slova ve velkém, převážně z angličtiny a francouzštiny. Potřebují totiž pojmenovat příznačné dobové pojmy (nuance, splín, delikátní). Nutno ještě podotknout, že první světová válka opět posílila spíše puristické postoje.⁴³

2.4 Vlivy na český jazyk ve 20. století

Před rokem 1918 byla polština, čeština a slovenština součástí větších územních celků a říší s více etniky. Všechny tři jazyky jsou součástí skupiny západních slovanských jazyků a jsou tedy geneticky a typologicky hraničící. Fonologický vývoj je velmi podobný, morfologie, syntax a lexikum však ukazují výrazné rozdíly. Všechny tyto jazyky si však prošly svojí verzí národního obrození.⁴⁴ Po roce 1918 se nově vzniklá Československá republika snaží vypořádat s němčinou. Čeština spolu se slovenštinou se sice uplatňuje v těch oblastech veřejného života, kde do té doby figurovala němčina (popř. maďarština) – na úřadech či v armádě –, vliv němčiny však nepominul naráz, znalost češtiny opět povolna proniká do nejširších lidových vrstev.⁴⁵

K dalšímu zpomalení vývoje českého jazyka dochází za druhé světové války a za komunistické diktatury. Ta znamenala příval nového lexika, jelikož bylo třeba pojmenovat

⁴¹ KOMÁREK, M., BLÁHA, O. (ed.): *Dějiny českého jazyka*. Brno: Host, 2012, str. 38-41.

⁴² GAMELGAARD, K.: Approaching the rise of Spoken Standard Language, *The Slavonic and East European Review*, Vol. 80, No. 4 (Oct., 2002), str. 617. Odkaz: <https://www.jstor.org/stable/4213562>, 14. 4. 2020.

⁴³ KOMÁREK, M., BLÁHA, O. (ed.): *Dějiny českého jazyka*. Brno: Host, 2012, str. 43-49.

⁴⁴ GAMELGAARD, K.: Approaching the rise of Spoken Standard Language, *The Slavonic and East European Review*, Vol. 80, No. 4 (Oct., 2002), str. 602. Odkaz: <https://www.jstor.org/stable/4213562>, 14. 4. 2020.

⁴⁵ KOMÁREK, M., BLÁHA, O. (ed.): *Dějiny českého jazyka*. Brno: Host, 2012, str. 50.

celou řadu nových skutečností: nové instituce, nové ekonomické a politické pojmy atd. Naopak některé pojmy (korupce, protekce) byly přesunuty mezi archaismy, protože komunistická strana prohlásila, že v komunistické společnosti neexistují. Při tvoření nových pojmů se většinou přebíraly ruské vzory, takže v tomto období se v češtině objevuje mnoho rusismů.

Dalším jazykem, který má vliv na češtinu, a to převážně od 60. let, je angličtina: *software*, *ekologie*, *strečink* – také slova z oblasti módy (předpona *mini-*, *minisukně*) nebo kultury (*elpičko*). Angličtina ovlivnila také syntax a morfologii. Po roce 1945 se také zintenzivňuje vliv slovenštiny, a to hlavně díky bilingvním médiím.⁴⁶

Po roce 1989 jsou opět povoleny přirozené kulturní styky se světem, a to znamená intenzivní působení cizích jazyků na češtinu, převážně angličtiny, která se stává jazykem číslo jedna, co se týče domluvy ve světě. Zaprvé je třeba pojmenovat nové skutečnosti (obzvlášť technologické), mluví si však také osvojují termíny, které jim imponují (*deadline*, *jsem ready*). Postupem času slábne odpor k přejatým slovům a jsou vnímána jako potřebná. K vývoji jazyka dochází neustále i uvnitř, pro některé věci se používají pojmenování z minulosti (*hejtman*, *starosta*) a neustále vznikají neologismy (*bezdomovec*, *podnikatel*).⁴⁷

⁴⁶ KOMÁREK, M., BLÁHA, O. (ed.): *Dějiny českého jazyka*. Brno: Host, 2012, str. 54-56.

⁴⁷ Tamtéž, str. 58-59.

3. Srovnání českého a kubánského fonologického inventáře

Cílem teoretické části této práce je porovnat fonologický inventář češtiny a kubánské španělštiny a na jeho základě identifikovat fonémy a alofony, které se vyskytují v českém inventáři, ale v tom kubánském ne. Předpokládá se, že tyto fonémy, popřípadě alofony, budou problematické pro ty kubánské mluvčí v Praze, kteří se učí česky.

3.1 Vokály

3.1.1 Popis českého a kubánského vokálního systému – rozdíly

Vokály jsou hlásky, které jsou vždy znělé, při jejich produkci je dutina ústní otevřená. Oproti tomu při artikulaci konsonantů je výdechovému proudu stavěna (až na výjimky) do cesty překážka, ať už úplná či částečná. U každého fonologického popisu je důležité přihlídnout k charakteristikám, které jsou v daném jazyce fonologicky relevantní. Rozdíly mezi českými a kubánskými vokály nejsou tak velké.

V případě češtiny a kubánské španělštiny se díváme převážně na postavení jazyka, které je pro popis jazyků stěžejní. V obou jazycích tedy hodnotíme vokály z hlediska vertikálního postavení jazyka (zavřené, středové, otevřené) a z hlediska horizontálního postavení jazyka (přední, střední, zadní).⁴⁸

Co se týče dalších charakteristik, v češtině navíc hraje roli délka (kvantita) vokálů. Trvání dlouhých vokálů bývá přibližně dvojnásobné a může měnit význam, je tedy v češtině fonologicky relevantní (byť x být).⁴⁹ Ve španělštině běžně relevantní není, na Kubě však dochází v některých případech k prodloužení vokálů kvůli slabému konsonantismu. U některých slov odpadá konsonant uprostřed nebo na konci slova – často jde o elizi -s v případě plurálů –, a proto je předcházející vokál protažen a příjemci pomáhá rozlišit mezi jednotným a množným číslem. Tento fenomén je označován za kompenzační, běžně není brán jako fonologicky relevantní – je používán z důvodu zdůraznění -, ale v některých případech může být fonologicky relevantní.⁵⁰

⁴⁸ SKARNITZL, R., ŠTURM, P. a VOLÍN, J.: *Zvuková báze řečové komunikace: fonetický a fonologický popis*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2016, str. 46-47.

⁴⁹ Tamtéž, str. 50, 51.

⁵⁰ ALEZA, M., ENGUITA, J. M. (coordinadores): *La lengua española en América: normas y usos actuales*. Valencia: Universitat de València, 2010, str. 89-90.

Podobně to funguje i s otevřeností/zavřeností vokálů. V češtině není otevřenost a zavřenost vokálů fonologicky relevantní a ve standardní španělštině také ne. Na Kubě se však jako v předchozím případě setkáváme s otevřenými a zavřenými vokály vlivem ztráty koncového -s. Vzniká opozice zavřený/otevřený vokál v případě plurálů (*niño* x *niños*), a tím tedy i fonologická relevance, opět ve velmi omezeném kontextu. Tato teorie prošla mnoha úpravami, někteří ji zcela popírají, jiní tvrdí, že tato opozice je doložena pouze u vokálu /e/. Každopádně nejde o silný fenomén v kubánské španělštině, pro účely této práce můžeme pracovat s tím, že otevřenost/zavřenost vokálů není v kubánské španělštině fonologicky relevantní, tak jako je to v češtině.⁵¹

K nazalizovanosti vokálů dochází v každém jazyce, který má nazální konsonanty, jelikož hlásky v okolí se vzájemně ovlivňují. Nazalizace vokálů však v češtině ani ve standardní španělštině není fonologicky relevantní. Vždy jde o poziční variantu a nemění význam slov. V kubánské španělštině však často dochází ke ztrátě konsonantů (silný vokalismus), a to převážně v koncové či intervokální pozici. Proto mohou nazalizované vokály v některých případech fungovat jako fonologicky relevantní. Po ztrátě nazálních konsonantů mohou vznikat homonyma a nazální vokály jsou to jediné, co mluvčím objasní význam daného výrazu. Opět jde o marginalitu, proto budeme pracovat s tím, že nazálnost vokálů není fonologicky relevantní. Tato práce tyto případy zmiňuje pro úplnost.⁵²

Labializovanost je jak v češtině, tak ve španělštině pevná vlastnost zadních vokálů, není tedy fonologicky relevantní. Přízvučnost však ve španělštině může rozlišovat význam, jelikož španělština má volný přízvuk a existují dvojice slov, u kterých dokážeme rozlišit význam pouze na základě přízvuku. Proto se dá přízvučnost ve španělštině považovat za fonologicky relevantní, v češtině ne.⁵³

3.1.2 Popis vokálů v kubánské španělštině

V kubánské španělštině se setkáme s 5 vokály. Vokály jsou hlásky tónové a ve španělštině tvoří jádro slabiky, to znamená, že žádná slabika se neobejde bez vokálu. Proto je pro kubánské mluvčí těžké vyslovovat některá česká slova, která obsahují málo, nebo žádné

⁵¹ VAQUERO DE RAMÍREZ, M.: *El español de América I. Pronunciación*. Madrid: Arco/Libros, 1995, str. 17.

⁵² ALEZA, M., ENGUITA, J. M. (coordinadores): *La lengua española en América: normas y usos actuales*. Valencia: Universitat de València, 2010, str. 90.

⁵³ ČERMÁK, P.: *Fonetika a fonologie současné španělštiny*. Třetí, přepracované vydání. Praha: Karolinum, 2015, str. 123-126.

vokály.⁵⁴ Vokály kubánské španělštiny si popíšeme pomocí dvou charakteristik, které jsou jak v češtině, tak ve španělštině fonologicky relevantní, a těmi jsou horizontální posun jazyka a vertikální posun jazyka.

podle polohy jazyka	přední	střední	zadní
Vysoké	i		u
Středové		e	o
Nízké		a	
podle postavení rtů	nezaokrouhlené	nezaokrouhlené	zaokrouhlené

Tabulka č. 1 – Přehled samohlásek v kubánské španělštině.

Samohlásky dělíme podle horizontálního posunu jazyka na tři typy. První jsou samohlásky přední (*vocales anteriores*) – /e/, /i/. Jazyk se přesouvá do přední části dutiny ústní a ta se tedy zmenšuje. Opírá se o tvrdé patro, samohlásky jsou proto někdy nazývány palatálními. Druhým typem jsou samohlásky střední (*vocales centrales*) – /a/. Jazyk je umístěn ve středu dutiny ústní, tedy tam, kde se běžně nachází, když nemluvíme. Posledním typem jsou samohlásky zadní (*vocales posteriores*) – /o/, /u/. Jazyk se posouvá do zadní části dutiny ústní a je opřen o měkké patro. Proto se tyto samohlásky někdy nazývají velární. Zadní vokály jsou také ve španělštině labializované. Při jejich artikulaci dochází k zaokrouhlení rtů, je to však stálá vlastnost zadních vokálů, nejde tedy o fonologicky relevantní charakteristiku.

Kubánské samohlásky můžeme také dělit podle vertikálního posunu jazyka, a to opět na tři typy. Prvním jsou samohlásky vysoké (*vocales altas*) – /i/, /u/. Jazyk se při jejich artikulaci posouvá nahoru k tvrdému nebo měkkému patru. Otevřenost dutiny ústní je v tomto případě nejmenší, proto bývají někdy nazývány také zavřené (*cerradas*). Další jsou samohlásky středové (*vocales medias*) – /e/, /o/. Jazyk je v klidové pozici přibližně ve výšce, ve které by byl, kdybychom nemluvili. A posledním typem jsou samohlásky nízké (*vocales bajas*) – /a/. Jazyk se posouvá do dolní části dutiny ústní. Dochází také k velké otevřenosti, proto bývají nazývány také otevřené (*abiertas*).⁵⁵

⁵⁴ ČERMÁK, P.: *Fonetika a fonologie současné španělštiny*. Třetí, přepracované vydání. Praha: Karolinum, 2015, str. 41.

⁵⁵ ZAVADIL, B., ČERMÁK, P.: *Mluvnice současné španělštiny: lingvisticky interpretační přístup*, Praha: Karolinum, 2010, str. 41, 42.

I když nejsou všechny španělské vokály stejně dlouhé, nedá se délka, na rozdíl od češtiny, považovat za fonologicky relevantní. Svou roli v délce vokálů hraje i to, zda je daný vokál součástí přízvučné slabiky. Přízvučnost se nedá zaměňovat s délkou, často ji však doprovází. Ačkoliv nazalizace, délka ani otevřenost/zavřenost vokálů nejsou ve standardní španělštině fonologicky relevantní, v kubánské španělštině mohou tyto charakteristiky hrát v určitých kontextech určitou roli při rozlišování významů slov, jak je zmíněno v předchozí kapitole.⁵⁶

Ve španělštině existuje oproti češtině mnoho dvojhlasek a trojhlasek. Podmínkou vzniku je, že každá dvojhlaska či trojhlaska musí obsahovat polosamohlásku nebo polosouhlásku – /i/ /u/ – tedy zavřené samohlásky. Spojením těchto dvou s otevřenými samohláskami – /a/, /e/, /o/ – vznikají buď stoupavé, nebo klesavé dvojhlasčky. Stoupavé dvojhlasčky jsou kombinace, kdy je první zavřená samohláska – [ja], [je], [jo], [ju], [wa], [we], [wo], [wi] – a klesavé jsou ty, kdy je první otevřená samohláska – [aj], [ej], [oj], [au], [ou], [eu]. Trojhlasčky jsou pak takové uskupení, kde je v centru buď /a/ nebo /e/ a kolem jsou polosamohlásky a polosouhlásky.⁵⁷

Na Kubě pak dochází k jednomu fenoménu ve spojitosti s dvojhlasčkami. Slova s hiáty, což jsou dvě po sobě jdoucí samohlásky, které ale náleží k rozdílným slabikám, jsou vyslovovány, jako kdyby obsahovaly dvojhlasčku. Například slovo *pasear* bude na Kubě často vyslovováno jako [pa'ʃja:r].⁵⁸

3.1.3 Popis vokálů v češtině

V češtině je stejně jako ve španělštině základem soubor 5 vokálů, na rozdíl od ní se však všechny vyskytují ve dvojici krátký-dlouhý. Finální počet je tedy 10 fonémů.⁵⁹ Stejně jako ve španělštině si je také rozdělujeme podle dvou fonologicky relevantních charakteristik.

Při vertikálním postavení jazyka hodnotíme, jak jsou vokály otevřené, nebo uzavřené. Tato charakteristika rozděluje české vokály do tří skupin. První skupinou jsou vokály uzavřené neboli vysoké – /i/, /u/, /i:/, /u:/. U těchto vokálů se jazyk nachází vysoko u tvrdého či měkkého patra a otevřenost dutiny ústní je tedy malá. Druhou skupinou jsou vokály středové – /e/, /o/, /e:/, /o:/. Jazyk se nachází víceméně v klidové pozici tam, kde je běžně.

⁵⁶ ZAVADIL, B., ČERMÁK, P.: *Mluvnice současné španělštiny: lingvisticky interpretační přístup*, Praha: Karolinum, 2010, str. 43-45.

⁵⁷ ČERMÁK, P.: *Fonetika a fonologie současné španělštiny*. Třetí, přepracované vydání. Praha: Karolinum, 2015, str. 71-72.

⁵⁸ ALEZA, M., ENGUITA, J. M. (coordinadores): *La lengua española en América: normas y usos actuales*. Valencia: Universitat de València, 2010, str. 88.

⁵⁹ PALKOVÁ, Z.: *Fonetika a fonologie češtiny: s obecným úvodem do problematiky oboru*. Praha: Karolinum, 1994, str. 199.

Foném /o:/ se omezuje na slova cizího původu a expresivní vyjádření, jako je například *bóže*, *móře*.⁶⁰ Poslední skupinou jsou vokály otevřené neboli nízké – /a/, /a:/. Jazyk se nachází ve spodní části dutiny ústní, v té je tedy mnoho prostoru pro výdechový proud. Dutina ústní je otevřená.

podle polohy jazyka	přední	střední	Zadní
vysoké	i ~ í		u ~ ú
středové		e ~ é	o ~ ó
nízké		a ~ á	
podle postavení rtů	nezaokrouhlené	nezaokrouhlené	Zaokrouhlené

Tabulka č. 2 – Přehled českých samohlásek.

Další hledisko je horizontální postavení jazyka. Toto hledisko si opět můžeme rozdělit do tří skupin. První skupinou jsou vokály přední – /i/, /e/, /i:/, /e:/. Jazyk je při jejich artikulaci v přední části dutiny ústní. Další jsou vokály střední – /a/, /a:/. Jazyk se nachází ve středu v klidové pozici. Poslední skupinou jsou vokály zadní – /u/, /o/, /u:/, /o:/. Jazyk se při jejich artikulaci nachází v zadní části dutiny ústní. Pro zadní vokály také platí, že jsou labializované. Při artikulaci dlouhých i krátkých variant zadních vokálů dochází k zaokrouhlení rtů. Nejde však o fonologicky relevantní charakteristiku, jelikož neexistuje verze zadních vokálů, jež by zaokrouhlené nebyly, tato charakteristika tedy nemá vliv na význam českých slov.⁶¹

Nosovost nehraje u českých vokálů roli, pouze vlivem sousedících nazálních konsonantů. Všechny české vokály jsou ústní. To samé platí pro přízvučnost. Čeština má standardně přízvuk na první slabice slova. Ostatní slabiky jsou spíše nenapjaté. Pokud se u některých objeví vedlejší přízvuk, je to často cizím původem slova.

Všechny dvojhlásky v češtině jsou klesavé. To znamená, že jde vždy o kombinaci otevřeného vokálu (a, e, o) a uzavřeného vokálu (u, i), kdy otevřený vokál je první. Jediná dvojhláska v češtině, která existuje i v původních českých slovech, je dvojhláska /ou/. Každý její výskyt v češtině je považován za dvojhlásku, pokud není zřetelný morfologický šev. Další dvě dvojhlásky jsou /eu/ a /au/ a ty se vyskytují jen ve slovech přejatých z cizích jazyků. U obou platí, že jsou vnímány jako dvojhlásky, pokud u nich není zřetelný morfologický šev

⁶⁰ KOMÁREK, M., BLÁHA, O. (ed.): *Dějiny českého jazyka*. Brno: Host, 2012, str. 114.

⁶¹ SKARNITZL, R., ŠTURM, P. a VOLÍN, J.: *Zvuková báze řečové komunikace: fonetický a fonologický popis*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2016, str. 47-50.

(např. z důvodu předpony). U dvojhlásky /eu/ je také důležité zmínit, že často není samotnými mluvčími vnímána jako dvojhláska. Když mají slova obsahující tuto dvojhlásku rozdělit na slabiky, často zařadí právě mezi tyto hlásky slabičný předěl.⁶²

3.1.4 Srovnání a identifikace problematických jevů

Vokálníkové systémy češtiny a španělštiny jsou si velmi podobné. Proto není pro kubánské mluvčí těžké osvojit si artikulaci a používání českého vokálního systému. Na základě srovnání těchto dvou systémů byly identifikovány dva jevy jako problematické pro kubánské mluvčí při osvojování českého jazyka.

Zprv je to délka vokálů, která je v češtině fonologicky relevantní, v kubánské španělštině však nikoliv. Jediné, co se ve španělštině blíží délce, je důraz, který se dává na přízvučné slabiky. I ortograficky se česká čárka a španělský přízvuk značí stejně, proto mohou při osvojování vznikat nedorozumění.

Zadruhé, ve španělštině tvoří vokál jádro slabiky, není tedy slabiky bez vokálu. V češtině se však takové vyskytují a mohou být pro kubánské mluvčí těžko vyslovitelné.

Na tyto dva rozdílné aspekty se tato práce zaměří v analýze projevu kubánských mluvčích v praktické části.

3.2 Konsonanty

3.2.1 Popis českého a kubánského konsonantického systému – rozdíly

Konsonanty, na rozdíl od vokálů, nemohou ve španělštině sami tvořit slabiku, v češtině však ano. Při artikulaci konsonantů se výdechovému proudu stává do cesty překážka, vzniká tedy tření a šum. Jednotlivé souhlásky se pak od sebe liší tím, kde se překážka vytváří a jakého je typu.⁶³

Konsonanty hodnotíme v obou jazycích podle čtyř fonologicky relevantních kategorií. První z nich je způsob artikulace. Tato charakteristika posuzuje, jaký typ překážky byl postaven do cesty výdechovému proudu – zda se setkal s úplným uzávěrem, nebo jenom s částečným.

⁶² PALKOVÁ, Z.: *Fonetika a fonologie češtiny: s obecným úvodem do problematiky oboru*. Praha: Karolinum, 1994, str. 172.

⁶³ ČERMÁK, P.: *Fonetika a fonologie současné španělštiny*. Třetí, přepracované vydání. Praha: Karolinum, 2015, str. 41-42.

Další kategorií je místo artikulace. Tato charakteristika popisuje konsonanty na základě toho, na jakém místě se překážka vytvořila. Při artikulaci konsonantů hrají roli pasivní a aktivní artikulační orgány. Aktivní orgány (dolní čelist, jazyk) se pohybem zapojují do vytvoření překážky. Pasivní orgány (rty, zuby, tvrdé a měkké patro, alveolární výběžek) vytváří oporu pro ty aktivní.⁶⁴

Poslední dvě kategorie jsou činnost hlasivek a zapojení měkkého patra. První rozděluje konsonanty podle toho, zda jsou zapojeny hlasivky, na znělé a neznělé, a druhá na ústní a nosové podle toho, zda výdechový proud opustil dutinu ústní i skrze nosní dutinu, nebo ne.⁶⁵

3.2.2 Popis konsonantů v kubánské španělštině

Kubánská španělština obsahuje 17 konsonantů. Jelikož je *seseo* plošně rozšířeným jevem na Kubě, nedochází tam k rozlišování /s/ a /θ/.⁶⁶

Způsob tvoření		Místo tvoření													
		bilabiální		labiodentální		dentální		alveolární		palatální		velární		laryngální	
okluzivy	orální	p	B			t	d					k	g		
	nazální		M						n		ɲ				
frikativy	středové			f		s					j				ɸ
	laterální							l							
	vibranty								r/r						
afrikáty											tʃ				
Znělost		-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+

Tabulka č. 3 – Přehled souhlásek v kubánské španělštině.

Nejdříve si popíšeme konsonanty podle způsobu artikulace, tam patří okluzivy, frikativy a afrikáty. První skupinou jsou okluzivy. Jde o konsonanty, při jejichž artikulaci se vytváří úplný uzávěr, který je následně rozražen prudkým proudem vzduchu. U některých dochází

⁶⁴ SKARNITZL, R., ŠTURM, P. a VOLÍN, J.: *Zvuková báze řečové komunikace: fonetický a fonologický popis*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2016, str. 22-25.

⁶⁵ Tamtéž, str. 53, 54.

⁶⁶ VAQUERO DE RAMÍREZ, M.: *El español de América I. Pronunciación*. Madrid: Arco/Libros, 1995, str. 24.

k explozi výdechového proudu, těm se říká exploziv. V kubánské španělštině mezi okluzivy patří /p/, /b/, /m/, /t/, /d/, /n/, k/, /g/, /ɲ/.

Další skupinou jsou frikativy. Artikulační orgány sice vytvoří překážku, ale ne úplný uzávěr. Je vytvořena úžina a dochází tak k šumu – /f/, /j/.⁶⁷ Nachází se zde také /x/, což je foném, který je ve standardní španělštině velární frikativou, v kubánské španělštině se však aspiruje a velární foném v této variantě neexistuje, existuje pouze /h/.⁶⁸ Skupina frikativ má pod sebou několik podskupin (aproximanty, laterály, sykavky a vibranty). Aproximanty tvoří při artikulaci širší úžinu než běžné frikativy. Mezi ně patří převážně uvolněné alofony okluziv /b/, /d/ a /g/. Další podskupinou jsou laterály – /l/. V případě laterál je jazyk uprostřed dutiny ústní a výdechový proud dutinu opouští po obou stranách. Další podskupinou frikativ jsou sykavky. Díky rozšíření sesea na Kubě se mezi sykavky řadí pouze foném /s/. Poslední podskupinou jsou vibranty. Při artikulaci dochází k přerušování a uvolňování cesty výdechovému proudu. Vibranty se liší počtem kmitů, od jednokmitného švihu /r/ k vícekmitné vibrantě /r/.⁶⁹

Na Kubě často dochází k elizi švihu, a to obzvlášť pokud jde o infinitiv. Uvnitř slova je pak běžná neutralizace likvid (záměna laterál za vibranty a naopak). Můžeme se setkat s užíváním /r/ místo /l/ (rotacismus), užíváním /l/ místo /r/ (lambdacismus), asimilací – zdvojení hlásky, která se vedle vibranty nachází (geminace) a užívání /i/ místo /r/ (vokalizace). U vícekmitné vibranty /r/ zase dochází v některých případech k asibilaci nebo k velarizaci.⁷⁰

Poslední skupinou jsou afrikáty. Afrikáty jsou kombinací okluziv a frikativ. Hlásky začínají jako okluziva s úplným závěrem a poté přechází do úžiny.⁷¹ V kubánské španělštině to je pouze /tʃ/. Tento foném má však na Kubě v některých případech (častěji mezi ženami) frikativní realizaci.⁷²

⁶⁷ ZAVADIL, B., ČERMÁK, P.: *Mluvnice současné španělštiny: lingvisticky interpretační přístup*, Praha: Karolinum, 2010, str. 57-59.

⁶⁸ VAQUERO DE RAMÍREZ, M.: *El español de América I. Pronunciación*. Madrid: Arco/Libros, 1995, str. 43.

⁶⁹ ZAVADIL, B., ČERMÁK, P.: *Mluvnice současné španělštiny: lingvisticky interpretační přístup*, Praha: Karolinum, 2010, str. 58-60.

⁷⁰ ALEZA, M., ENGUITA, J. M. (coordinadores): *La lengua española en América: normas y usos actuales*. Valencia: Universitat de València, 2010, str. 73-79.

⁷¹ ZAVADIL, B., ČERMÁK, P.: *Mluvnice současné španělštiny: lingvisticky interpretační přístup*, Praha: Karolinum, 2010, str. 58-60.

⁷² ALEZA, M., ENGUITA, J. M. (coordinadores): *La lengua española en América: normas y usos actuales*. Valencia: Universitat de València, 2010, str. 81,82.

Další možné rozdělení je podle místa artikulace. Při artikulaci vytváří jeden z aktivních artikulačních orgánů (nejčastěji jazyk) překážku na jednom z artikulačních míst (pasivní artikulační orgán).

V kubánské španělštině se setkáme s těmito skupinami: v případě bilabiál se překážka vytváří na obou rtech, ve španělštině to jsou tyto fonémy – /p/, /b/, /m/. Další skupinou jsou labiodentály, u kterých překážku vytváří dolní ret a horní řezáky. V kubánské španělštině je to pouze /f/. Mezizubní fonémy v kubánské španělštině nenajdeme, jelikož foném /θ/, který je běžný ve standardní španělštině, se v té kubánské nenachází. V případě dentálních konsonantů je při artikulaci hlavní jazyk. Jeho špička se opírá o horní zuby. Mezi dentální fonémy patří /t/, /d/ a v případě kubánské španělštiny také /s/. Z důvodu rozšířenosti *sesea* v kubánské španělštině se používá /s/ ve všech případech, ve kterých by se ve standardní španělštině použilo buď /s/ nebo /θ/. Ze všech možných alofonů se na Kubě nejvíce používá predorsální dentální /s/, proto je považován v této práci za základní realizaci daného fonému.⁷³ Na Kubě je však rozšířena také aspirace /s/, a to převážně v implozivní pozici a v pozici na konci slova. Aspirace v těchto kontextech se dá považovat za normu, ačkoliv se s ní nesetkáme u všech mluvčích. Uvnitř slova je častější aspirace, na konci elize. Ale samozřejmě záleží na regionu, individuálním projevu mluvčího apod.⁷⁴

Skupina alveolárních konsonantů je nejrozšířenější v kubánské španělštině. Patří mezi ně /n/, /l/, /r/ a /r/. Jazyk se v tomto případě dotýká dásňového alveolárního výběžku. Palatální konsonanty jsou /ɲ/, /tʃ/ a /j/. V tomto případě je opět aktivním orgánem jazyk, tentokrát se opírá o tvrdé patro. U velárních konsonant se naopak jazyk opírá o měkké patro, jsou to /k/ a /g/.⁷⁵ Ve standardní španělštině by se do této skupiny řadila také /x/, ale jelikož v kubánské španělštině dochází k aspiraci tohoto fonému ve všech kontextech, místo veláry nalezneme v jejich fonologickém systému laryngální konsonantu /h/, která je velmi podobná českému /h/.⁷⁶

Dalším fonologicky relevantním kritériem, podle kterého rozřazujeme konsonanty je funkce hlasivek, tedy to, zda jsou nebo nejsou zapojené při artikulaci hlásky. Mezi znělé

⁷³ ALEZA, M., ENGUITA, J. M. (coordinadores): *La lengua española en América: normas y usos actuales*. Valencia: Universitat de València, 2010, str. 63.

⁷⁴ VAQUERO DE RAMÍREZ, M.: *El español de América I. Pronunciación*. Madrid: Arco/Libros, 1995, str. 36.

⁷⁵ ZAVADIL, B., ČERMÁK, P.: *Mluvnice současné španělštiny: lingvisticky interpretační přístup*, Praha: Karolinum, 2010, str. 60-62.

⁷⁶ ALEZA, M., ENGUITA, J. M. (coordinadores): *La lengua española en América: normas y usos actuales*. Valencia: Universitat de València, 2010, str. 82.

konsonanty v kubánské španělštině patří /b/, /m/, /d/, /n/, /l/, /r/, /r/, /ɲ/, /j/, /g/ a /f/. Některé z nich tvoří pár s neznělými hláskami, a tato charakteristika je to jediné, co fonémy od sebe odlišuje. Některé také tvoří dvojice pouze s poziční variantou (alofonem) jednoho z fonémů. Neznělé konsonanty kubánské španělštiny jsou tyto – /p/, /f/, /t/, /s/, /tʃ/ a /k/.⁷⁷ Na Kubě také často dochází ke dvěma jevům. Prvním je sonorizace neznělých okluziv /p/, /t/ a /k/ - takže se z nich stávají jejich znělé protějšky. K tomuto jevu dochází především ve středu a na západě ostrova. Druhý jev je přesně opačný, jde o oslabení znělých okluziv /b/, /d/ a /g/, které se běžně v intervokální pozici stávají uvolněnější, z okluziv se mění na aproximanty, v kubánské španělštině však také často dochází k jejich elizi, a to především u fonému /d/. Tento jev je považován za stigmatizující i samotnými Kubánci.⁷⁸

Poslední charakteristikou, ke které musíme přihlížet při klasifikaci souhlásek kubánské španělštiny, je funkce měkkého patra, tedy nosovost. Konsonanty se dělí na nosové (jde pouze o tři ve španělštině) a ústní (všechny ostatní). Při artikulaci nosových konsonantů – /m/, /n/, /ɲ/ – odchází výdechový proud nejen dutinou ústní, ale také dutinou nosní. Všechny španělské nazály jsou okluzivní a znělé.⁷⁹

3.2.3 Popis konsonantů v češtině

Ve spisovné češtině nalezneme 27 konsonantů, tedy o mnoho více než v kubánské španělštině. Fonologicky relevantní kategorie jsou však v češtině stejné jako ve španělštině. Jsou to způsob artikulace, místo artikulace, zapojení hlasivek a zapojení měkkého patra.⁸⁰

Nejprve se podíváme na rozdělení hlásek podle způsobu artikulace, tedy podle toho, jakým způsobem je tvořena překážka pro výdechový proud. Nejpočetnější skupinou jsou v češtině okluzivy – /p/, /b/, /m/, /t/, /d/, /n/, /c/, /ɟ/, /ɲ/, /k/ a /g/. Některým okluzivám se také někdy říká explozivny, jelikož při jejich artikulaci dochází výbušnému proražení úplného uzávěru. Další skupinou jsou frikativy. Jak je zmíněno výše, při jejich artikulaci se vytváří úžina a vzniká šum. V češtině jde o /f/, /v/, /s/, /z/, /ʃ/, /ʒ/, /x/ a /h/. Podskupinou frikativ jsou vibranty, které jsou v češtině dvě – /r/ a /r/. Vibranta /r/ je založena na způsobu artikulace, ne

⁷⁷ ČERMÁK, P.: *Fonetika a fonologie současné španělštiny*. Třetí, přepracované vydání. Praha: Karolinum, 2015, str. 57-58, 77-102.

⁷⁸ VAQUERO DE RAMÍREZ, M.: *El español de América I. Pronunciación*. Madrid: Arco/Libros, 1995, str. 25-27.

⁷⁹ ZAVADIL, B., ČERMÁK, P.: *Mluvnice současné španělštiny: lingvisticky interpretační přístup*, Praha: Karolinum, 2010, str. 64.

⁸⁰ KRČMOVÁ, M.: *Úvod do Fonetiky a Fonologie pro Bohemisty*. Vyd. 3., dotisk, Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008, str. 122-123.

na počtu kmitů, jako je to v případě španělské vibranty /r/. Kmity jsou doprovázeny turbulentním šumem, který přetrvává po celou dobu artikulace. Dále to jsou laterály – /l/ – a aproximanty – /j/. I v češtině se můžeme setkat s rotacismem (výměnou likvid a vibrant), jde však vždy o individuální realizaci jednotlivce, ne o jazykový fenomén týkající se větší skupiny obyvatel. Poslední skupinou jsou afrikáty, které jsou v češtině čtyři – /tʃ/, /tʃʃ/, /dʒ/ a /dʒʒ/. Afrikáty se dělí na dvě části, na okluzivu a frikativu (začínají úplným závěrem, pak přecházejí do úžiny), tyto části se taky projeví při fonetické transkripci.⁸¹ Fonémy /dʒ/ a /dʒʒ/ jsou okrajové, stejně jako je to u /g/.⁸²

Způsob tvoření		Místo tvoření													
		bilabiální		labiodentální		alveolární				palatální		velární		laryngální	
okluzivy	orální	p	B			t	d			c	ɟ	k	g	ʔ	
	nazální		M				n				ɲ				
frikativy				f	v	s	z	ʃ	ʒ		j	x			ɦ
	laterální						l								
	vibranty						r		ɾ						
afrikáty						tʃ	dʒ	tʃʃ	dʒʒ						
Znělost		-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+

Tabulka č. 4 – Přehled českých souhlásek.

Další možný způsob klasifikace konsonantů je podle místa artikulace, tedy podle toho, kde se tvoří překážka pro výdechový proud. V češtině máme tedy bilabiální konsonanty – /p/, /b/, /m/ – překážka je tvořena oběma rty, labiodentální konsonanty – /f/, /v/ – překážku tvoří dolní ret a horní řezáky, pak to jsou alveolární konsonanty – /t/, /d/, /n/, /s/, /z/, /tʃ/, /dʒ/, /l/, /r/ /ɾ/, /ʃ/, /ʒ/, /tʃʃ/ a /dʒʒ/. Překážka je tvořena jazykem, který se opírá o dásňový výběžek. Alveolární výběžek je nejčastějším místem artikulace v češtině. Mezi palatální konsonanty patří /c/, /ɟ/, /ɲ/ a /j/. Jazyk se při artikulaci opírá o tvrdé patro. V případě velár je zase překážka tvořena v místě měkkého patra – /k/, /g/, /x/. Foném /g/ nepatří k původním fonémům českého jazyka,

⁸¹ SKARNITZL, R., ŠTURM, P. a VOLÍN, J.: *Zvuková báze řečové komunikace: fonetický a fonologický popis*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2016, str. 54-59.

⁸² KRČMOVÁ, M.: *Úvod do Fonetiky a Fonologie pro Bohemisty*. Vyd. 3., dotisk, Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008, str. 135.

objevuje se pouze v přejatých slovech. Poslední skupinou jsou laryngální konsonanty. Ty se tvoří na hlasivkách a patří tam české /ɦ/ a také ráz – /ʔ/. O tom bude ale řeč později.⁸³

Konsonanty můžeme také řadit na základě zapojení hlasivek. Dělíme je na znělé a neznělé. V některých případech je znělost to jediné, co od sebe dva konsonanty rozlišuje. V češtině je mnoho konsonantů v páru – tvoří se 10 párů – všechny neznělé tvoří pár s některým znělým konsonantem. Znělé konsonanty jsou v češtině: /b/, /d/, /ʒ/, /g/, /v/, /z/, /ʒ/, /ɦ/, /r/, /d͡z/, /d͡ʒ/, /m/, /n/, /ɲ/, /l/, /r/, /j/. Neznělé konsonanty jsou tyto: /p/, /t/, /c/, /k/, /f/, /s/, /ʃ/, /x/, /ts/ a /tʃ/.

Poslední charakteristikou, která je fonologicky relevantní, je zapojení měkkého patra. V češtině stejně jako ve španělštině je většina konsonantů ústních. Nazální jsou pouze tři – /m/, /n/ a /ɲ/. Při artikulaci těchto tří hlásek vychází výdechový proud jak dutinou ústní, tak dutinou nosní.⁸⁴

3.2.4 Srovnání a identifikace problematických fonologických jevů

Na základě porovnání konsonantických systémů obou jazyků vypluly na povrch rozdíly mezi českým a kubánským systémem, které by mohly být problematické pro kubánské mluvčí, a to buď proto, že české hlásky v jejich systému vůbec neexistují, nebo proto, že spadají do jiných kategorií a vyslovují se tedy jinak.

Mezi hlásky, které v kubánské španělštině neexistují, ale v českém inventáři je nalezneme, patří /c/, /ʒ/, /ʃ/, /z/, /x/, /ts/, /d͡z/ a /d͡ʒ/.

Dále tu máme /t/ a /d/, které jsou v kubánském systému dentálními konsonanty, ale v českém systému alveolárními. Očekává se tedy, že kubánští mluvčí budou schopni hlásky vyslovit, ale je možné, že se nebudou schopni přiblížit alveolární výslovnosti.

Speciální případ tvoří /b/ a /v/. Ve španělštině foném /v/ neexistuje, existují však grafémy *b* a *v*. Kubánští mluvčí mohou mít tendenci vyslovovat v češtině *b* a *v* stejně, ačkoliv jde o rozdílné zvuky.

Foném /s/ se nachází jak v češtině, tak ve španělštině. Jeho znělý český protějšek /z/ však ve španělštině jako samostatný foném neexistuje, jde pouze o poziční variantu /s/. Tento

⁸³ KRČMOVÁ, M.: *Úvod do Fonetiky a Fonologie pro Bohemisty*. Vyd. 3., dotisk, Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008, str. 122, 124-125.

⁸⁴ PALKOVÁ, Z.: *Fonetika a fonologie češtiny: s obecným úvodem do problematiky oboru*. Praha: Karolinum, 1994, str. 212, 213.

alofon se vyslovuje, pokud je /s/ ve slově následováno znělou okluzivou. Je tedy možné, že vyslovování /z/ mimo tento kontext bude pro kubánské mluvčí problematické.

Posledním problematickým fonémem je /r/. Ačkoliv ve španělštině se setkáme s fonémem /r/, který se českému /r/ nejvíce podobá, český foném je tvořen jiným způsobem než ten španělský. Je tedy možné, že kubánští mluvčí budou mít tendence vyslovovat španělskou variantu, která jim přijde dostatečně podobná.

4. Suprasegmentální prostředky

Tato práce není zaměřena na suprasegmentální rovinu, ale přesto chce alespoň lehce popsat suprasegmentální prostředky v obou jazycích a nabídnout malé srovnání.

4.1 Přízvuk

Přízvuk může být buď slovní, anebo větný. Větným přízvukem dáváme důraz na jednu z částí věty, většinou na tu, kterou chceme z nějakého důvodu zdůraznit. V češtině a ve španělštině funguje větný přízvuk stejně. Co se týče slovního přízvuku, tam najdeme rozdíly. Ve španělštině máme přízvuk silový (dynamický) a volný. Dynamický přízvuk je ten, který využívá většího důrazu na přízvučné slabice, to znamená, že slabika je vyslovována s větším napětím a většinou bývá o něco delší. Volný přízvuk znamená, že přízvuk se ve španělštině neváže pouze na jednu konkrétní slabiku ve slově, nýbrž je v každém slově někde jinde. Proto může v některých případech i rozlišovat význam slov.⁸⁵

V češtině je přízvuk také dynamický (jako ve španělštině), ale je pevný, tzn. vázaný ve všech slovech na stejnou slabiku. V případě češtiny jde o první slabiku slova. Pevný přízvuk pomáhá určovat hranici mezi jednotlivými jednotkami.⁸⁶

4.2 Rychlost promluvy (tempo)

S přízvukem také souvisí rychlost tempa promluvy. Jak je zmíněno výše, pevný přízvuk pomáhá určovat hranici mezi jednotlivými jednotkami. Český jazyk tedy na sebe neváže jednotlivá slova tolik jako španělština, kde je přízvuk volný. Čeština navíc disponuje rázem, což je hlasivková exploziva - /ʔ/ která je používána v češtině vždy před slovy či morfémy začínajícími na vokál, pomáhá tedy oddělovat slova od sebe. Tyto dva důvody mohou způsobovat, že se čeština obecně charakterizuje jako jazyk s pomalejším tempem v porovnání se španělštinou.⁸⁷

⁸⁵ ČERMÁK, P.: *Fonetika a fonologie současné španělštiny*. Třetí, přepracované vydání. Praha: Karolinum, 2015, str. 123-125.

⁸⁶ PALKOVÁ, Z.: *Fonetika a fonologie češtiny: s obecným úvodem do problematiky oboru*. Praha: Karolinum, 1994, str. 156-157.

⁸⁷ SKARNITZL, R., ŠTURM, P. a VOLÍN, J.: *Zvuková báze řečové komunikace: fonetický a fonologický popis*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2016, str. 77.

V obou jazycích však tempo nemá fonologicky distinktivní funkci, závisí na individuálním tempu každého jednotlivce a potom také na věcném tempu – tzn. v jaké situaci člověk promlouvá. Při oficiálním projevu lidé budou mluvit pomaleji než u piva s kamarády.⁸⁸

4.3 Intonace

Intonace neboli melodická změna hlasu plní v jazyce dvě základní funkce. První funkcí je vyjádření určitých gramatických a syntaktických funkcí. Říká nám, zda mluvčí položil otázku, nebo odpovídá, zda je jeho výpověď ukončená či nikoliv apod. Druhou funkcí je vyjádření postojů mluvčího. Intonace nám poví, zda má mluvčí souhlasný či nesouhlasný postoj, zda je jeho výpověď ironická apod.⁸⁹

Jak v češtině, tak ve španělštině jsou tři základní typy melodií: klesavá, stoupavá a monotónní. Mezi jazyky jsou samozřejmě i rozdíly, španělština (obzvláště ta americká) je položena výše než čeština. V zásadě však funguje česká i kubánská intonace na stejných principech.⁹⁰

Suprasegmentální prostředky a rozdíly mezi jednotlivými jazyky jsme si v teoretické části nastínili, abychom měli co nejucelenější představu o rozdílech mezi češtinou a kubánskou španělštinou. V praktické části se však budeme věnovat konkrétním fonetickým realizacím a suprasegmentálním prostředkům se praktická část práce věnovat nebude.

⁸⁸ ČERMÁK, P.: *Fonetika a fonologie současné španělštiny*. Třetí, přepracované vydání. Praha: Karolinum, 2015, str. 143-144.

⁸⁹ PALKOVÁ, Z.: *Fonetika a fonologie češtiny: s obecným úvodem do problematiky oboru*. Praha: Karolinum, 1994, str. 160-161.

⁹⁰ ZAVADIL, B., ČERMÁK, P.: *Mluvnice současné španělštiny: lingvisticky interpretační přístup*, Praha: Karolinum, 2010, str. 109-111.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5. Cíl výzkumu a formulace výzkumných otázek

Cílem tohoto výzkumu je na základě kontrastivního popisu hlásek v českém a španělském jazyce (v kubánské variantě), popsané v teoretické části této práce, zmapovat, které fonémy jsou náročné pro Kubánce učící se česky. Pro účely výzkumu byly vybrány ty fonémy, jež existují v českém jazyce, ale v kubánské španělštině ne, popřípadě se vyslovují rozdílně (například /t/ a /d/, které jsou v češtině alveolární, ale ve španělštině dentální).

Základní otázky výzkumu jsou následující:

1. Hlavním výzkumným úkolem je zjistit, jakým způsobem kubánští mluvčí vyslovují konkrétní realizace v českém jazyce, vytipované v teoretické části této práce jako problematické, a zda se liší od výslovnosti českých mluvčích, nebo ne.
2. Dílčí výzkumné otázky:
 - a) Kubánští mluvčí jsou rozděleni do tří skupin podle úrovně českého jazyka. Je u jednotlivých skupin vidět zvyšující se schopnost správné výslovnosti na základě jejich jazykové úrovně?
 - b) Které z proměnných mají největší vliv na rozdíly ve výslovnosti?
 - c) Jednou z fonologicky relevantních kategorií, které najdeme u vokálů v češtině, ale v kubánské španělštině chybí, je délka neboli kvantita. Ortograficky se délka značí jako přízvuk ve španělštině. Jak tedy kubánští mluvčí pracují při výslovnosti s tímto grafickým znakem?

6. Popis metody

6.1 Kvalitativní výzkum

Základem výzkumu je kvalitativní metoda, s jejíž pomocí bude zkoumán projev v českém jazyce ve vzorku 15 referentů. Kvalitativní metoda byla zvolena jako nejvhodnější proto, že mluvčí artikulují mnoho různých variant jednotlivých fonémů, v některých případech dokonce každý z nich pracuje s neznámým fonémem velmi individuálně, v jiných se jedno řešení objeví u více z nich. Z toho vyplývá, že vzhledem k množství realizací není možné výsledky kvantifikovat, proto jde spíše o rozsáhlý popis výslovnosti kubánských mluvčích v českém jazyce.

Hlavním cílem této analýzy je dopodrobna popsat, jak kubánští mluvčí pracují s českými hláskami, které se v jejich fonologickém systému nevyskytují, nebo s těmi, které se vyslovují jinak. Na základě tohoto popisu je pak možné vytvářet přesnější hypotézy, formulovat konkrétnější otázky a provést kvantitativní výzkum s rozsáhlejším počtem referentů. Tato práce chce tedy získat mnoho informací o poměrně malém počtu jedinců (kvalitativní výzkum), na jejich základě zodpovědět výzkumné otázky uvedené v úvodu praktické části této práce a vytvořit tak prostor pro formulaci přesnějších hypotéz.

V této práci budeme také pracovat s tím, jaký mohou mít vybrané proměnné vliv na výslovnost jednotlivých mluvčích.

6.2 Výběr referentů

Pro výzkum byl zvolen náhodný vzorek patnácti Kubánců žijících v Praze. Referenti se pohybují mezi 28 a 59 lety a jsou mezi nimi jak ženy, tak muži. Referenti jsou z různých částí Kuby, věnují se různým profesím a mají za sebou různé typy vzdělání. V České republice žijí od 2 do 38 let a jejich úroveň českého jazyka se liší.

Pro účely experimentu byli referenti rozděleni do tří skupin právě podle úrovně českého jazyka. V první skupině jsou zařazeni mluvčí s přibližnou úrovní A1-A2 podle společného evropského referenčního rámce. Ve druhé skupině se nachází mluvčí s úrovní B1-B2 a ve třetí mluvčí s úrovní C1-C2.

6.3 Popis proměnných

Tato práce operuje s několika proměnnými. V první řadě jde o (1) úroveň českého jazyka. Tuto proměnnou považujeme za nejdůležitější, jelikož předpokládáme, že se zvyšující se znalostí českého jazyka se zvyšuje i schopnost správně vyslovovat české hlásky.

S tím jde ruku v ruce i (2) délka pobytu v České republice. Tato proměnná nemusí nutně korespondovat s úrovní českého jazyka, ale v mnoha případech tomu tak je. Předpoklad je, že čím déle mluvčí pobývá v ČR, tím více je zvyklý poslouchat českou výslovnost, a tedy ji i sám realizovat.

Třetí proměnnou je (3) jazyk používaný v domácnosti. Mluvčí, kteří uvedli češtinu jako jazyk používaný doma, jsou jazyku vystaveni více a předpokládá se u nich tedy přesnější realizace českých fonémů.

Poslední proměnnou, se kterou tato práce pracuje, je (4) jazyk používaný v práci. Mluvčí pracující v českém prostředí (s českými kolegy a klienty) přijdou s češtinou více do kontaktu a mohou také cítit větší motivaci správně vyslovovat české hlásky.

Sbírali jsme také informace o věku, pohlaví, vzdělání a práci, které též mohou mít vliv na českou výslovnost jednotlivých mluvčích, nicméně pracujeme s nimi jen okrajově, protože je považujeme za méně důležité než čtyři stěžejní charakteristiky, které jsme uvedli výše. Dotazník, který byl předložen všem referentům a obsahuje všechny tyto informace je přiložen jako Příloha č. 1.

6.4 Metoda zaznamenávání, zpracování a analýzy dat

Data byla nahrána za kontrolovaných podmínek pomocí univerzálního mikrofону Blue Snowball iCE a softwaru Audacity, což je editor digitálního zvuku (www.audacityteam.org), během října 2020. Původně měla být data nahrána ve fonetickém studiu na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, ale to nebylo kvůli pandemii koronaviru možné, proto byly použity výše uvedené nástroje, aby byla zajištěna co nejvyšší možná kvalita zvuku. Všichni mluvčí byli před nahráváním náležitě instruováni, aby byly zajištěny stejné podmínky – v rámci možností – pro všechny.

Nahrávání bylo rozděleno do tří částí. První částí byl rozhovor ve španělštině, druhou četba českého textu a třetí rozhovor v češtině. Rozhovor ve španělštině byl součástí experimentu ze

dvou důvodů: za prvé, aby se mluvčí rozhovorem ve svém rodném jazyce uvolnili, a za druhé, aby při analýze bylo možné porovnat jednotlivé realizace fonémů s individuální výslovností mluvčích. Četba textu v češtině je vystavěna tak, aby obsahovala veškeré fonémy, které v kubánské španělštině neexistují nebo se v češtině vyslovují jinak. Seznam těchto fonémů byl vytvořen na základě teoretické části této práce. Rozhovor v češtině byl pro každou ze skupin (A, B, C) vystavěn jinak. Otázky v češtině byly tvořeny tak, aby odpovídaly úrovni českého jazyka mluvčích – aby otázkám rozuměli a uměli na ně odpovědět. Ve dvou případech u skupiny A (nejnižší úroveň českého jazyka) třetí část experimentu chybí, jelikož mluvčí měli opravdu pouze elementární znalost jazyka. Analýza je tedy u těchto dvou vytvořena pouze na základě četby. Jednotlivé varianty experimentu jsou přiloženy jako Příloha č. 2, 3, 4.

Jelikož se všichni mluvčí nachází na území Prahy, byly pořízeny také nahrávky čtyř českých mluvčích (dvě ženy, dva muži), které slouží jako vzorek pražské výslovnosti, s níž je výslovnost kubánských mluvčích porovnávána.

Nahrávky byly dále zpracovány v programu Praat, softwaru pro analýzu řeči (www.praat.org). V tomto programu byly nahrávky sestříhány a rozsegmentovány na jednotlivé úseky. Tyto úseky následně posloužily pro analýzu. Pro transkripci úseků uvedených v práci byla použita webová stránka Typeit.org (www.ipa.typeit.org/full/), kde se nachází klávesnice pro všechny fonetické symboly IPA.

7. Analýza dat a výsledky

V této analýze se budeme věnovat fonémům a jevům, které byly popsány v teoretické části této práce a u kterých se předpokládá, že budou pro kubánské mluvčí problematické. V rámci analýzy jsme studovali jejich výslovnost v češtině jako celek, je tedy možné, že vyvstanou také témata, která nevyplývají ze shrnutí v teoretické části.

Nejprve se budeme věnovat analýze vokálů a předestřeme realizace, ke kterým u jednotlivých mluvčích došlo, poté se budeme věnovat konsonantům. Mluvčí jsou rozděleni do tří skupin – A, B a C – podle úrovně českého jazyka. V rámci skupin pak budeme označovat mluvčí od 1 do 5 takto: M1, M2, M3, M4 a M5.

7.1 Vokály

V případě vokálů jsme se zaměřovali na dva jevy a těmi jsou délka vokálů, která je v češtině fonologicky relevantní charakteristikou a ve španělštině ne, a shluky konsonantů ve slabikách a jak s nimi mluvčí pracují (připomínáme, že španělské slabiky musí obsahovat vokály, ale české ne).

7.1.1 Délka vokálů

Délka vokálů je pro kubánské mluvčí neznámý jev. Ve španělštině totiž čárka označuje přízvuk a přízvučná slabika je sice o něco delší a napjatější než ta nepřízvučná, ale s českou délkou se nedá srovnávat.

Obecně se dá říct, že kubánským mluvčím koncept rozlišování dlouhých a krátkých slabik ve slově nedělá problém. Problematická byla spíše konkrétní slova. Také ale musíme říct, že dlouhé slabiky v podání českých mluvčích jsou průměrně delší než dlouhé slabiky kubánských mluvčích.

Během analýzy jsme sledovali dvě dvojice slov, které se liší ve významu právě díky délce: *jedna/jedná* a *muže/může*. Na nich jsme testovali, jak si kubánští mluvčí s délkou poradí. Pak jsme se samozřejmě podívali na délku jako celek v jejich projevech a identifikovali několik problematických jevů.

Ve skupině A rozlišují délku ve slovech *jedna* a *jedná* všichni mluvčí až na M5, což je překvapivý výsledek, jelikož M5 jinak dlouhé slabiky vyslovovala až na pár výjimek velmi přesně. Co se týče *muže* a *může*, tam naopak rozlišuje mezi dvěma slovy pouze jeden mluvčí,

a to M3. U některých je znát nepatrný rozdíl mezi slovy, ale jde spíše o to, že v jednom z nich čtou slabiku jako přízvuknou, ne jako dlouhou. Mezi další slova, která dělala problémy, patří *zůstává* [ʂu'ʂta:va:], *obyvák* [oβi'βa:ku], *základní* [ʂa'kladni:], *zamíří* [ʂa'mi:ri], a *krátká* ['kraʦka:], která obsahují více čárek (situace pro kubánské mluvčí nezvyklá) – tedy více dlouhých slabik –, proto nevyslovují všechny délky ve slovech, ale jen některé. Pak to jsou slova *sáňkovat* [ʂaŋ'kovaʦ] a *dětském* [ʦekʂ'kem], kde se mluvčí na slově zasekl kvůli jeho obtížnosti a na dlouhé slabiky se tedy tolik nesoustředil, a nakonec slova *jí* ['ji] a *Jonáš* [jo'naʃ], která byla přečtena krátce, jelikož mluvčí už pospíchal se čtením dalších slov. Mluvčí v této skupině při rozhovoru mnohem méně rozlišovali mezi dlouhými a krátkými slabikami částečně proto, že při rozhovoru vyslovovali víc uvolněně a méně si hlídali výslovnost, částečně proto, že se soustředili na to, co mají říkat.

Ve skupině B opět jenom jeden mluvčí (M2) nerozlišuje mezi dlouhými a krátkými slabikami ve slovech *jedna* a *jedná*. U druhé dvojice slov je ale všichni až na jednoho (M1) tentokrát rozlišují. Jinak mluvčím dělají problémy stejná a podobná slova jako mluvčím ze skupiny A – *zůstává* [ʂu'ʂta:va:], *dojíždí* [do'jiʒdi:], *přijíždějí* [prijiʃ'jeji:], *šípkový* [ʃip'kovi:] kvůli více čárkám; *kombinéza* [kombi'nesa] a *domácnosti* [domaʂ'noʂci] kvůli délce slova (pokud s ním mluvčí nejsou seznámeni, neví, kam umístit v češtině přízvuk a přestávají si hlídat délku) a *továrny* [to'varni], *listí* ['listi] kvůli nedbalosti. V rozhovorech M1 a M2 naopak pečlivě rozlišují mezi dlouhými a krátkými slabikami a jen výjimečně dlouhou slabiku nepřechtou – *maximálně* [maks'i'malne] (opět dlouhé slovo). M3, M4 a M5 také v rozhovoru rozlišují dlouhé slabiky, ale některé z důvodu, že mluví rychle nebo nedbale, vynechají – *mám* ['mam], *nákupy* [na'kupi], *nemůžeš* ['nemuʃeʃ].

Ve skupině C všichni mluvčí rozlišují délku ve slovech *jedna* a *jedná*, ale dva ji nerozlišují u *může* a *muže* – u jednoho mluvčího jsou obě slova vyslovována dlouze, ale v jednom jde o délku a v druhém o přízvuk. Mezi problematická slova tentokrát patří jen některá slova, která obsahují více dlouhých slabik – *tráví* ['travi:], *základní* [sa'kladni:], *zamíří* ['samiri:], *šípkový* [ʃip'koβi:]. V rozhovorech mluvčí dobře rozlišují mezi dlouhými a krátkými slabikami, pouze u M1 a M3 se setkáváme se slovem *nevím* [ne'vim], které je vysloveno krátce. Takto ho však vyslovují i někteří čeští mluvčí, nejde o chybnou výslovnost. Je tedy vidět vzestupná tendence, co se týče správného vyslovování dlouhých a krátkých slabik.

7.1.2 Shluky konsonantů ve slabikách

Zatímco španělské slabiky musí vždy obsahovat vokál, protože je jejich jádrem, v češtině ho potřeba není. Proto cizince většinou zaskočí právě slova, která obsahují hodně konsonantů u sebe.

Při analýze jsme se setkali pouze se čtyřmi řešeními, která mluvčí používají, aby byli schopni tato slova vyslovit. Zajímavé je, že tato řešení pochází převážně z analýzy čtených projevů, jelikož se tato slova obtížná na vyslovení málokdy objevila v rozhovorové části experimentu jednotlivých mluvčích. Mluvčí mají pravděpodobně tendenci nepoužívat slova, u kterých ví, že by pro ně byla těžko vyslovitelná.

Prvním řešením je vložit mezi konsonanty pomocný vokál, a to většinou ten, který se už ve slově někde nachází. S tímto řešením jsme se ve skupině A setkali hojně u M1, u M3 pouze jednou, u M4 a M5. Šlo o tato slova: *jde* ['jeɟe], *který* [ke'ɟeri:], *vždy* [βe'zɟi], *Plzeň* [pil'ʂɛn]. Zajímavý je u M4 případ slova *dne*, které se v textu nachází celkem třikrát. Mluvčí poprvé slovo vysloví s vloženým vokálem ['ɟene], podruhé pouze s malou pauzou (rázem) [ɟʔ'ne] a potřetí už správně ['ɟne]. U skupiny B se s tímto setkáme nejvíc u M5, ale také v menší míře u M4, M2 a M1, například u slov *jde* ['jeɟe], *který* [ke'ɟeri:], *když* [ki'ɟiʃ] a *dětském* [ɟe'ɟiʂke:m]. U skupiny C pak vkládáním vokálů nešetří M5, ale jinak je to spíš ojedinělý jev. M2 občas vkládá vokály – *který* [ki'ɟeri:], *krbu* ['krebu], a M3 pouze u slova *pcha* ['pɛxa].

Dalším řešením, se kterým se v projevech mluvčích setkáme, je zjednodušení skupiny konsonantů, to znamená, že mluvčí některé z konsonantů nevysloví. Ve skupině A se tento jev objevuje u M1 a M3 – *na shledanou* ['na sle'ɟanou], *dětském* [ɟɛʂ'ke:m]. Ve skupině B se tato varianta objeví u všech pěti mluvčích – *který* ['ɟeri:], *partnery* [par'neri], *dětském* [ɟɛʂ'ke:m], *dneska* ['neʂka]. A v poslední skupině dochází k tomuto jevu opět pouze ojediněle, a to například ve slově *partnery* [par'neri] u M1, M2 a M5. Není však úplně jisté, zda souhlásku vynechávají, nebo je pouze vyslovena opravdu slabě. Také pak u M3 ve slově *návštěvách* [na:ʃ'ceva:x].

Třetím řešením je udělat v půlce slova pauzu, a tím si ho vlastně rozdělit na dvě. S tímto řešením se setkáme ve skupině A, a to u M1, M4 a M5 – *když* [kʔ'ɟiʃ], *jde* [ʒʔ'ɟe], *brzy* [br'ʂi]. Ve skupině B dělá pauzy M2, M3 a M4 – *vždy* [vʔ'ɟi], *pcha* [pʔ'xa], *dětském*

[jɛts̄ 'ke:m]. Někdy může jít také o pauzu před slovem a přípravu na správné vyslovení. Ve skupině C se s tímto jevem nesetkáme.⁹¹

Posledním řešením je přeházení souhlásek. Ve skupině A to dělá pouze M5, ve skupině B M5 a ve skupině C nikdo. Jde o tato slova: *dne* ['neɟe] a *pcha* ['pax].

7.2 Konsonanty

Při analýze konsonantů jsme se věnovali skupinám souhlásek, které jsou pro kubánské mluvčí neznámé, nebo jsou v jejich fonologickém systému jinak definované. Následuje výčet všech realizací, které se u mluvčích objevily, když se snažili tyto fonémy vyslovit.

7.2.1 B, V

Ačkoliv ve španělštině i v češtině jde o dva grafémy, ve španělštině je pouze jeden foném /b/ – i ten má však více alofonů (okluzivní, aproximantní). V češtině pak existují dva fonémy – /b/ a /v/.

Ve skupině A většina mluvčích rozlišuje mezi dvěma fonémy, ale málokdy dochází k okluzivní výslovnosti u /b/, někteří se více drží výslovnosti ve španělštině, jiní méně. Výslovnost u M1 se blíží více k aproximantní variantě. Dobře je to vidět na slově *obývák* [oβi:'βa:ku], kde rozdíl mezi výslovnostmi /b/ a /v/ prakticky neexistuje. Rozdíl ve výslovnosti u této mluvčí v tomto případě způsobuje více to, zda slabiku čte jako přízvuknou, nebo ne než to, zda jde o rozdílné fonémy. M3 zase vyslovuje /b/ jako okluzivní v rozhovorové části experimentu (*bydlím* [bi'ɟli:m], *bruslení* [bruʂ'leni:]), při četbě volí uvolněnější variantu (*blízko* ['βli:sko], *obírat* [o'βi:rat]).

Pokud dojde v promluvě k pauze z jakéhokoli důvodu, mluvčí /b/ vyslovují jako okluzivu (může to být i z důvodu obtížnosti slova, a tedy větší přípravy na vyslovení) – *brzy* ['brsi], *krbu* ['krbu]. U slova *kombinéza* [kombi'ne:sa] mluvčí také volí okluzivní výslovnost, v tomto případě pravděpodobně vlivem okolí. Ve španělštině dochází k okluzivní výslovnosti u /b/, pokud následuje po nazále, např. *tranvía* [tɾam'bi:a].

V případě, že se /b/ nebo /v/ nachází v koncové pozici ve slově, čeští mluvčí používají neznělé alofony [p] a [f]. Kubánští mluvčí je buď nevysloví vůbec (M2 – *holub* [ɦo'lu:]),

⁹¹ Mluvčí dělají dva druhy pauzy, jedna je kratší a jde spíše o oddělenou výslovnost části slova, druhá je opravdová delší pauza. První je ve fonetické transkripci značena jako ráz, druhá jako pauza (slovo je rozděleno na dvě). Jde pouze o okamžité řešení, otázka rázu/pauzy není předmětem této práce.

méně slyšitelně než čeští mluvčí (M1, M3), nebo je nahrazují jiným fonémem (M4 – [xo'luɖ], M5 – [ɦo'luɔ]). K tomu samému dochází i u /v/ v koncové pozici – *konev* (M4 – [ko'neɣ], M5 – [ko'nek]).

U /v/ se mluvčí skupiny A více blíží svou výslovností výslovnosti českých mluvčích. Nedá se říci, že by ve všech možných případech vyslovovali /v/ stejně, ale obecně lze konstatovat, že jejich výslovnost u vybraných slov té české odpovídá – *továrny* [to'va:ɾni]. M4 je jediný, který se víceméně drží španělské výslovnosti – *rozveze* [ros'βese]. Rozdíl vzniká spíše podle toho, jestli mluvčí slabiku vyslovují přízvučně, nebo nepřízvučně. Mluvčí totiž i v češtině dodržují (až na některá slova) pravidla španělského přízvuku. M5 se nejvíce blíží výslovnosti českých mluvčích, ale v rozhovorové části někdy sklouzne k té španělské – *vedle* ['βeɖle].

U skupiny B je vidět větší snaha o správnou výslovnost a větší soustředění na jednotlivé fonémy při artikulaci. To, zda u mluvčích dochází k české artikulaci, nebo se spíše drží té španělské, je hodně individuální, stejně jako u skupiny A.

Někteří mluvčí se drží španělské výslovnosti a *v* vyslovují jako aproximantní variantu fonému /b/ – *ven* ['βen], *vedle* ['βeɖle] (M2), *většinu* [βje'tʃinu], *výtah* ['βi:tax] (M5). Jiní se drží jakéhosi rozdělení mezi okluzivní variantou /b/ a frikativou /v/, i když /b/ zůstává o něco více uvolněné, než je tomu u českých mluvčích, obzvláště pokud se /b/ nachází mezi vokály – *obýváku* [oβi:'va:ku] (M1). U slova *kombinéza*, stejně jako u skupiny A, mluvčí vyslovují okluzivu – [kombi'ne:sa]. U této skupiny také platí, že ve slově *David* sklouzávají do španělské výslovnosti, jelikož jde pro ně o známé slovo.

Na konci slova mluvčí fonémy vyslovují buď stejně jako čeští mluvčí, tedy ['ɦoluɔ] a ['koneɣ]. Ale vidíme i jiné varianty – *holub* – ['ɦoluɖ], ['xolu:] a *konev* – [ko'neɣ], [ko'nev], [ko'neɣ], [ko'ne:].

U skupiny C je už vidět větší rozdíl. Mluvčí ve velkém rozlišují mezi /b/ a /v/, jejich výslovnost se blíží výslovnosti českých mluvčích. Co ale zůstává, je uvolněnější artikulace, pokud se /b/ nachází mezi vokály. M2 mluví v celém projevu více uvolněně než ostatní mluvčí, proto jsou jeho /b/ méně okluzivní. To stejné platí pro M5 – *rozveze* [ros'βese]. Obecně platí, že při četbě mluvčí artikulují okluzivy pečlivěji než při rozhovoru. Například M4, ač při četbě vyslovoval všechna /b/ okluzivně, při rozhovoru častěji sklouzává ke španělské výslovnosti – *ven* ['βen].

Na konci slova většina mluvčích nemá problém vyslovovat stejně jako čeští mluvčí, tedy neznělé varianty /b/ a /v/. M3 má s výslovností v koncové pozici největší problémy, ve slově *holub* vyslovuje /p/ téměř neslyšitelně a ve slově *konev* vyslovuje /s/.

7.2.2 T, D

Jak v českém, tak ve španělském jazyce existují fonémy /t/ a /d/. V češtině jde však o alveolární hlásky (jazyk se opírá o dásňové výběžky) a ve španělštině o dentální hlásky (jazyk se opírá o horní zuby).

Nejde o velký rozdíl, takže je těžší ho zaznamenat a potvrdit. Většina mluvčích ve skupině A artikuluje /t/ a /d/ dentálně, drží se tedy výslovnosti, kterou znají. Navíc, jelikož dentální výslovností se nemění význam slov, nic mluvčí netlačí k tomu, aby si osvojili českou výslovnost. Mluvčí vyslovují dentální /t/ a /d/ nejméně výrazněji, když se nachází mezi vokály – jsou to slova, která nejsou tak složitá na výslovnost, nevyžadují tedy tolik soustředění a mluvčí je artikuluje spíše tak, jak je to pro ně přirozené. Občas se ale setkáme s alveolární výslovností, M1 – *proto* ['proto].

Co se týče koncové pozice ve slově, vidíme podobná řešení jako u /b/ a /v/. Dochází v první řadě ke ztrátě znělosti (*David* [ɖa'βiɰ]), k elizi koncového /d/ ([ɖa'βi:]) nebo nahrazení jinou hláskou (M5 – [ɖa'βik]). U výslovnosti tohoto slova také hraje roli to, že slovo (jméno) existuje i ve španělštině, mluvčí mají tedy tendenci úplně sklouznout do španělské výslovnosti, a to i někteří mluvčí ze skupiny C, kteří mají jinak velmi přesnou českou výslovnost.

U koncového /t/ je nejčastější realizací elize nebo výrazné zeslabení. Z části to může být proto, že analyzované spojení v textu je *část dne* ['tʃa:s'ɖne], mluvčí tedy vyslovují /d/ na začátku následujícího slova a /t/ nevyslovují. S touto realizací jsme se setkali i u českých mluvčích. M2 nevyslovuje koncová /d/ a /t/ v celém textu – *uprostřed* [upro'stɾe:], *pustit* ['puʃti].

Poslední realizace, které bychom zde chtěli zmínit, jsou realizace slova *partnery*. Zde jsme se setkali jak s pečlivou výslovností, tak s úplným vynecháním hlásky. Jelikož jde o shluk více konsonantů, který je pro kubánské mluvčí těžší vyslovit, někteří se rozhodli /t/ vynechat – [par'neri]. Jiní se naopak snaží vyslovit všechny hlásky pečlivě, a tak vkládají před /t/ krátkou pauzu – [paɾt̪ 'neri].

U skupiny B platí prakticky to samé jako u skupiny A. Mluvčí vyslovují fonémy spíše dentálně, až na některé výjimky – (M3) *každý* ['kazdi:]. U M4 se s alveolární výslovností setkáme častěji – *domácnosti* [domaŋ'noŋci].

Také platí, že koncová /t/ mluvčí nevyslovují spíše vůbec, M4 a M5 ho ve spojení *část dne* vyslovují, ale jen proto, že mu věnují speciální pozornost. Kdyby nešlo o četbu, pravděpodobně by ho též vynechali. U slova *David* dochází ke stejnému jevu, jaký je popsán výše. Mluvčí slovo znají, a proto ho vyslovují s kubánskou výslovností, někteří na konci vyslovují /t/ slabě, jiní koncový foném úplně vynechávají. K žádným dalším realizacím u nich už nedochází.

U skupiny C se setkáme s velmi podobnými výsledky. Ačkoliv se už častěji objeví alveolární výslovnost, nedá se říct, že by to bylo samozřejmostí vzhledem k úrovni jazyka mluvčích. Většina z nich se stále přiklání k dentální výslovnosti. A i u těch, u kterých alveolární výslovnost zaslechneme, tomu tak není ve 100 % případech, jde spíše o jednotlivá slova (nejčastěji alveolárně vyslovuje M4). Zároveň platí, že při četbě je alveolární výslovnost častější než při rozhovorech, kde mají mluvčí tendenci se více zabírat tím, co chtějí říci, než tím, jak to říkají.

Slovo *David* je i v tomto případě vysloveno ve většině případů se španělskou výslovností, koncové /t/ většina mluvčích vyslovuje, i když nevýrazně. Ve spojení *část dne* tomu tak však je i u českých mluvčích. Pokud jde o koncová /t/ v jiných slovech, ta kubánští mluvčí většinou vyslovují – *uprostřed* [u'proŋtɾeɾɔ], *pustit* [pus'tiɾ].

Ve slově *partnery* je /t/ hodně nevýrazné, ale je to spíše vlivem toho, že ve slově je shluk konsonantů, a ty se kubánským mluvčím obecně hůře vyslovují, proto mají tendenci některé z hlásek vynechat. V rozhovorech se s tím setkáváme i v jiných slovech – *návštěva* [na:f'ceva].

7.2.3 Ť, Ď

Ani /c/, ani /j/ ve španělském jazyce neexistuje, proto realizace kubánských mluvčích ne vždycky odpovídá realizacím českých mluvčích. Skupina A často vyslovuje správně foném /j/, ale velmi málo vyslovuje foném /c/. Jedním z možných důvodů je, že /j/ je jim částečně povědomý foném. Ačkoliv na Kubě se kvůli *yeísmo* vyslovuje pouze varianta /j/, přeci jenom jsou si vědomi fonému /k/, který se /j/ podobá. Foném /c/ je však kubánským mluvčím neznámý.

Dalším možným důvodem je to, že v mnoha českých slovech není /c/ a /j/ nijak značeno a hlásky vznikají pouze změkčením vlivem následného /i/. Jelikož k takovému změkčení ve španělštině nedochází (*el latín* [el la'ʎi:n]), je pro kubánské mluvčí neznalé konkrétní slovní zásoby ve slovech /t/ a /d/ – *tatínek* [ta'ʎi:nek].

Někteří mluvčí tedy vyslovují /j/ (*pouklidí* [pou'kliji:]), jiní /d/ (*dily* ['ɟi:li]), a dokonce se setkáme i s /j/ (*dělat* [je'laʎ], *děje* ['jeje]). Naopak u /c/ se setkáme v největší míře s variantou /t/ (*tatínek* [ta'ʎi:nek]), a u někoho (i když méně) s /c/ (*pustit* [puʂ'ciʎ]). Se slovem *těsná* si mluvčí poradili různými způsoby. Nutno podotknout, že v tomto slově jsme se nejčastěji setkali s výslovností /c/, a to pravděpodobně proto, že je ve slově graficky zobrazený háček. Tudíž i mluvčí, kteří jinak /c/ v žádném slově nevyslovili, se o to v tomto slově pokusili. Realizace slova, které se v nahrávkách objevily, jsou tyto: ['ceʂna:], ['teʂna:], ['teʂna:], ['ʎeʂna:], ['ʎeʂna:].

V koncové pozici se u /j/ nejčastěji setkáváme s /c/ (['teʎ]), ale i s /ʃ/ (['teʃ]), /t/ (['teʎ]) nebo elizí (['te]). U /c/ se nejčastěji setkáváme s /t/. Čeští mluvčí realizují v obou případech /c/ – ['tec], ['xuc].

U skupiny B se setkáváme s podobnou situací. M2 a M3 a M5 se drží výslovnosti /t/ a /d/, M1 a M4 to střídají s /c/ a /j/. V rozhovoru se u těchto dvou dokonce setkáme s českou realizací častěji než při četbě, obzvlášť na začátku slova – *dělat* ['jeʎaʎ].

V koncových pozicích se nejčastěji setkáme s variantou s /t/: *chut'* ['xuʎ], *ted'* ['teʎ]. Ale také se objevuje ['teʃ] a ['teʎ]. U slova *těsná* se opět setkáváme s tím, že mluvčí díky háčku vyslovují některou z variant /c/: ['ceʂna:], ['ʎeʂna:], ['ʎeʂna:].

U skupiny C se výslovnost shoduje ve velké míře s českými mluvčími, a to i v koncových pozicích. Občas v koncové pozici narazíme na /t/ (*chut'* ['xuʎ], M3, M5), nebo na /ʃ/ (*ted'* ['teʃ], M5). M2 ve většině případů vyslovuje /j/, ale co se týče /c/, tam ještě někdy sklouzává k /t/ – *tatínek*, *pustit*. To samé platí pro M5. Ve slově *těsná* jako jediná artikuluje takto ['ʎeʂna:], všichni ostatní toto slovo artikulují stejně jako čeští mluvčí.

7.2.4 Š, Ž

Stejně jako v předchozím případě ani /ʃ/ a /ʒ/ se v kubánské španělštině samostatně nevyskytují, /ʃ/ ale tvoří součást fonému /tʃ/, proto se mluvčím vyslovuje snáz, jak je vidět z analýzy, která následuje.

Z dat vyplývá, že mluvčí ze skupiny A vyslovují /j/ ve většině případů stejně jako čeští mluvčí – *šípkový* [ʃi:p'kovi:], *košem* ['kofem]. Setkáme se však i s jinými variantami – (M1) *mladší* ['mlatʃi:] – při ledabylé výslovnosti ho takto mohou vyslovovat i někteří čeští mluvčí; (M1, M3) *starší* ['stɑrtʃi:] – zde už to na první pohled smysl nedává, ale M1 mohla postupovat analogicky vzhledem k předchozímu slovu, nebo se mluvčím po jednoduché vibrance (či švihu) /tʃ/ lépe vyslovuje. M5 také používá /tʃ/, např. ve slově *šípkový* [tʃi:p'koβi:].

V případě /z/ se setkáme v mnoha případech také s artikulací /ʃ/ – *žila* ['ʃila], *Blažena* [bla'ʃena]. U některých mluvčích se však setkáváme i s artikulací /z/ – *vždy* ['vzdi], *lyže* ['liʒe] (M3, M4). Kromě toho se setkáme i s několika dalšími variantami: (M1) *můžou* ['mu:tʃou], *každý* ['kadʒɔdi:]. U M5 se setkáme ještě se /z/ (*vždy* ['βzdi]) nebo /s/ (*žila* ['ʒila]).

Co se týče /z/ a /ʃ/ v koncových pozicích, u /z/ je častým řešením neznělá varianta, jako tomu bylo i v případě jiných fonémů. Tuto variantu volí i čeští mluvčí. M5 artikuluje koncové /z/ takto: *už* ['uʒ]. /ʃ/ mluvčí vyslovují buď méně slyšitelně, nebo jako /s/: *Jonáš* ['jona:ʒ] – M2.

U skupiny B už jsou mluvčí schopni rozlišovat mezi /z/ a /ʃ/ (až na výjimky – M2, M4), i když ne vždycky se drží těchto realizací.

U /z/ se tedy mimo té základní setkáme i s jinými variantami: M1, M3 a M5 ve slově *vždy* artikuluje /z/ – ['vzɔdi] – pravděpodobně kvůli náročnosti slova, dále se objevuje /j/, obzvláště při rozhovoru a mezi vokály (M1, M2) – *protože* [proʦo'je], *důležitý* [ɔu:leji'ti:], *může* ['mu:je]. U M2 a M5 se také setkáme s /ʒ/ – *manželka* [man'ʒelka], *Blažena* [bla'ʒena].

U /ʃ/ je to jednodušší a variant není mnoho. Většina mluvčích artikuluje /ʃ/ stejně jako čeští mluvčí. Několik z nich (M1, M2, M5) však v některých slovech vyslovuje /tʃ/ – *starší* ['stɑrtʃi:], *lepší* ['leptʃi:]. U některých mluvčích (M1) se s variantou /tʃ/ setkáme i na začátku slova – *šest* ['tʃest] – a naopak místo /tʃ/ někdy vyslovují /ʃ/ – *společnost* [spo'leʃnost], *počkat* ['poʃkat].

V koncových pozicích se objevuje /ʃ/ nebo /s/: ['jona:ʃ], ['uʒ]. Pouze M4 se snaží vyslovovat pečlivě, a proto ve slově *už* vyslovuje /z/: ['uʒ].

U skupiny C je opět vidět posun, většina mluvčích se drží stejné výslovnosti /z/ a /ʃ/, s jakou se setkáme u českých mluvčích. Výjimku tvoří jen M5, která vyslovuje ve slovech se *ž*, *š* i *č* /ʃ/ – *zpěvačka* [spje'βaʃka]. Během rozhovoru pak vidíme i tyto realizace: *žena*

[ˈtʃɛna], že [ˈdʒɛ]. Ačkoliv se tito mluvčí však v zásadě drží české výslovnosti, /z/ je často méně znělé než to české. V některých případech se také můžeme setkat s rozdílnou výslovností při četbě a při rozhovoru, například M2, ačkoliv při četbě vyslovuje pečlivě /z/, při rozhovoru sklouzává zpátky k /ʃ/. Výslovnost /ʃ/ je pak stejná jako u rodilých mluvčích, a to na všech pozicích, až na jednu výjimku.

Prakticky u všech pěti se pak setkáme s realizací /z/ ve slově *vždy* [ˈvzdɪ], pravděpodobně vinou obtížnosti slova, jak je již zmíněno výše. M4 dokonce /z/ úplně vynechává – [ˈvdɪ]. U M2 a M5 dochází u slova *šipkový* k artikulaci [tʃ] – [ˈtʃi:pkovi:], u M4 pak k artikulaci /z/ – [ˈzi:pkovi:].

V koncových pozicích mluvčí vyslovují v obou případech /ʃ/, pouze M3 ve slově *Jonáš* vyslovuje /s/ – [ˈjona:ɕ].

7.2.5 Ř

Co se týče /r/, tento foném bývá laicky často označován za nejtěžší, výslovnost je však u jednotlivých mluvčích hodně individuální. Někteří ho vyslovují ve všech slovech, někdo v žádném. Na základě dat nelze vyvodit závěr, že by se jeho výslovnost zakládala na znalosti jazyka, záleží tedy spíš na konkrétních slovech (jak těžké je vyslovit je) a schopnostech mluvčího (kolika dalšími jazyky mluví, jestli je pro něj/ni jednoduché napodobovat zvuky, které slyší atd.). Jednotlivé realizace byly tedy velmi různorodé.

Ve skupině A se objevuje nejvíce rozdílných variant výslovnosti. Výslovnost M1 se nejvíce blíží výslovnosti českých mluvčích, dává však do výslovnosti fonému mnohem více energie. Ve slově *uprostřed* dokonce udělá před /r/ pauzu [upros_ˈtɾɛt]. Když se podíváme na realizace dalších mluvčích, nejjednodušší pro ně pravděpodobně je kombinace okluzívy a /r/, nejčastěji pak dochází k jeho vyslovení – *přijíždějí* [pɾijɪjˈjeji:].

Dále se setkáme s realizací /ʃ/ a /z/. Mezi vokály a na začátku slova se někteří mluvčí přiklání ke znělé variantě – *řídít* [ˈzi:ɹɪt] – jinde k neznělé – *uprostřed* [uprosˌtʃɛ:]. Časté je také použití /r/ – *zamíří* [saˈmi:ri:]. M4 a M5 vyslovují každé /r/ jinak, pravděpodobně na základě složitosti slova. Setkáme se tedy s kromě již zmíněných s variantou [rɜ] – *řídít* [ˈrɜi:ɹɪ].

Zvláštní pozornost jsme věnovali výslovnosti /r/ ve finální pozici, ta totiž byla pro mluvčí ve skupině A nejvíce náročná. Mluvčí volili různé varianty: [ˈker], [ˈker], [ˈkrɪ], [ˈkertʃ].

Ve skupině B mluvčí ve většině případů vyslovují /r/. U M1, M2, M5 mluvčí vyslovují v jednom případě /r/ – *uprostřed* [upro'st̪ret]. V rozhovoru se ale setkáme s trochu jinými realizacemi. Zatímco M3 při rozhovoru pečlivě vyslovuje /r/, u M2 se mění na /r/, někdy na /rʃ/ – *dobře* ['d̪obrʃe], pravděpodobně se nesoustředí tolik na výslovnost a více na obsah. M1 zase v rozhovoru vyslovuje /ʃ/ – *Parukářka* [paru'ka:ʃka].

Speciálním případem je však /r/ v koncové pozici. Vyslovit tento foném na konci slova je pro mluvčí náročné, setkáme se tedy s různými variantami: ['kere], ['krʃ], ['kerʃ], ['ker], ['kre].

S čím se také setkáme často, je, že mluvčí vyslovují *r* na začátku slova jako vícekmitnou vibrantu, tak jak jsou zvyklí ze španělštiny – *rodina* [ro'jina], *rozveze* [ros'vese].

Ve skupině C všichni mluvčí artikuluji /r/ jako čeští mluvčí, a to i v koncové pozici. V rozhovorech v ojedinělých případech vysloví /r/ – *vepřový* ['veprovi:], ale jinak jim výslovnost /r/ nedělá problém.

7.2.6 C, Z

Foném /ts/ v kubánském fonologickém systému neexistuje, samostatný foném /z/ také ne, existuje však jako alofon fonému /s/, který je definován kontextem.

Mluvčí skupiny A volili nejčastěji pro oba tyto fonémy variantu /s/. U /ts/ také často docházelo k výslovnosti /k/, pokud *c* předcházelo *o* (*pracovníky* [pra'koβni:ki]), ale to je pravděpodobně založeno na neznalosti pravidel výslovnosti. Mluvčí slovo četli tak, jak jsou zvyklí ve španělštině.

Kromě /s/ se setkáváme s dalšími realizacemi. U M2 je to /z/ (*kombinéza* [kombi'ne:za], *zima* ['zima]) a /ts/ (*pracovní* [pra'tsovni], *cvičení* [t̪svi't̪jeni:]). Blíží se tedy svou výslovností českým mluvčím. Pak se ale také setkáváme se /ʃ/ (*provoz* ['proβoʃ], *domácnosti* [d̪oma:ʃ'noʃti], M4) a /ks/ (*brzy* ['brk̪ʃi], *pracovní* [prak̪ʃovi'ni:]).

V koncových pozicích je to různé u /z/ většina mluvčích vyslovuje /s/ stejně jako čeští mluvčí – *provoz* ['provos]. V případě /ts/ se ale setkáváme s více variantami, každý z mluvčích se s tím vypořádal po svém: *konec* – [ko'neʃ], [ko'neʃ], [ko'ne:], [ko'neʃ], [ko'nek].

Zajímavé výsledky byly u slova *koulovačce*. Někteří mluvčí se snažili důkladně vyslovit všechny hlásky (i za cenu toho, že udělali pauzu v promluvě), jiní jednu z nich vynechali. M1 a M5 vyslovují obě hlásky, ale /tʃ/ jako /s/ ([koulo'vatʃse]), M2 a M3 vypouští /tʃ/ ([koulo'vatʃe]) a M4 naopak vypouští /tʃ/ ([koulo'vase]).

U některých mluvčích dochází k sonorizaci /s/, když se nachází před jinou znělou hláskou – *svých*, *svah* ['zvi:x], ['zβaʃ].

U skupiny B se setkáváme s podobnými výsledky. U /z/ je nejčastější variantou /s/. Dále se setkáme (M2) s /ʃ/ (*zůstává* [ʃu:'ʃta:va:]) a /dz/ (*hovězí* [ɦo'vjedzi], v rozhovoru M4). V případě /tʃ/ už je variant více. Nejčastější je opět /s/ (*Cilka* ['silka]), ale také se objevuje /ks/ (M1, *pracovní* [pra'ksovni:]), /tʃ/ (M3, *Cilka* ['tsilka]). M3 i v rozhovoru většinou artikuluje /tʃ/ – *noc* ['noʃ], *docela* [dɔ'tsela].

V koncové pozici se mluvčí u /z/ drží české varianty /s/ (*provoz* ['provos]), až na M3, která se snaží pečlivě vyslovit /z/ ([ˈprovos]), jako jsme to viděli i u jiných fonémů. U /tʃ/ je opět verze víc: ['konets], ['koneʃ] (tato verze dává smysl, jelikož /t/ je okluzivní součástí fonému /tʃ/), ['kojnets] a ['kones].

U skupiny C sice stále platí, že nejčastější realizací pro z je /s/, ale c už mluvčí ve velké míře vyslovují stejně jako čeští mluvčí – *pracovní* ['pratʃovni:], *koulovačce* ['ko:lovaʃtʃe]. M4 občas v rozhovoru sklouzne k výslovnosti /s/ (*cizince* [si'sinse]), ale jde pouze o několik ojedinělých případů. M1 více dodržuje správnou výslovnost na začátku slova – *Cilka* ['tsilka], *zůstává* [ʃu:'ʃta:va:]. Uvnitř a na konci slova je výslovnost /s/ častější – *koulovačce* [ko:lo'vatʃse]. Ačkoliv mluvčí stále hojně vyslovují /z/ jako /s/, setkáme se i s výslovností /z/ a /z/: *blízko* ['bli:zko], *jezdím* ['jezdi:m], *rozdílná* [roz'di:lna:], *zima* ['zima].

Také se v této skupině setkáme se sonorizací počátečního /s/ vlivem znělé hlásky, která následuje, stejně jako v předešlých skupinách, ale pouze u některých mluvčích: M4 – *svah* ['zvax], *Svěrák* ['zvjera:k], M3 – *svých* ['zvi:x], *strávi* ['zʃra:vi:].

7.2.7 H, CH

Předpokladem bylo, že kubánští mluvčí budou spíše vyslovovat /ɦ/, jelikož díky aspiraci /x/ Kubánci /x/ příliš nepoužívají, a dokonce s ním někteří mívají v češtině problémy. Přesto byla realizace /x/ u mluvčích poměrně častá, a to nejen u grafému *ch*, ale také u grafému *h*.

U skupiny A k aspiraci /x/ dochází v českém projevu často u slov, kde je *ch* na začátku slova nebo mezi vokály – *kuchyně* [ku'fiɲe] (M1, M3), *chodí* ['fioɟi:], *chut'* ['fuɕ] (M3). M4 a M5 tíhnou k výslovnosti /x/ prakticky u všech slov, ať už se píšou s *ch* či *h* – *Prahy* ['praxi], *hned* ['xnetɕ]. Když mluvčí vyslovují ve slovech *h*, je často o něco méně znělé, než je tomu u českých mluvčích. Zajímavé je, že u některých mluvčích (M1, M2) jsme se setkali s výslovností /x/ i u slova *holub*, kde je *h* na začátku slova – ['xolup].

V koncové pozici mluvčí (až na pár výjimek) vyslovují všude /x/ – *svah* ['ɣvax], *svých* ['ɣvi:x] – stejně jako čeští mluvčí. U mluvčích, kteří mají nejnižší znalost jazyka a jejichž výslovnost se nejvíc blíží té španělské, se setkáváme nejen s větší inklinací k výslovnosti /x/ ve všech pozicích u obou grafémů, což je překvapivé, ale také s individuálními realizacemi v koncové pozici: (M4) ['zβaɕ], (M5) [e'ɣvak].

Zajímavá situace vzniká u slova *shodí*. Velký počet mluvčích vyslovuje spojení *s* a *h* jako /f/ – ['foɟi:]. Na poprvé tak slovo přečetli M1, M3, M4 a M5. Někteří z nich se pak sami opravili, v tom případě byla nejčastější variantou /x/ (['ɣxoɟi:]), stejně jako u českých mluvčích.

Ve skupině B je situace velmi podobná. K aspiraci /x/ dochází u M5 – *kuchyni* [ku'fiɲi], M3 – *sprchuju* [spr'fiuɟu], M2 – *procházku* [pro'fia:sku] i M1 – *chodí* ['fioɟi:], a to nejčastěji mezi vokály. V rozhovoru s M5 také spíše uslyšíme /fi/. Jinak ale mluvčí opět tíhnou k výslovnosti /x/. V koncových pozicích se setkáme s /x/ (['svi:x]) anebo dalšími realizacemi: /k/ ['ɣβak] nebo /j/ [je'jiɟ].

Ani u skupiny C se nic moc nemění. Na začátku slov a mezi vokály dochází často k aspiraci (obzvlášť u M4, ale také M1, M2 a M3 některá slova aspirují). Všichni až na M5, která přichází s jinými realizacemi (['sβak], [s'βi:t]), vyslovují v koncových pozicích /x/ (někdy je foném vysloven úplně slabě). Spojení *s* a *h* ve slově *shodí* mluvčí vyslovují s fonémem /x/, ale jinak mluvčí tam, kde je grafém *h*, vyslovují /fi/.

7.3 Shrnutí výsledků analýzy

Obecně se dá říci, že se zvyšující se úroveň jazyka a délkou pobytu v České republice nedochází ke stoprocentnímu vymizení nesprávné výslovnosti českých fonémů, ale je možné vyvodit závěr, že ubývá možných realizací fonémů, to znamená, že není tolik individuálních

variant a mluvčí si buď českou výslovnost osvojili, nebo volí jednu z několika ustálených verzí.

7.3.1 Vokály

U vokálů jsme se zaměřili na dvě témata, délku a slabiky bez vokálů. Dlouhé slabiky nedělaly mluvčím až na výjimky problémy, délku tedy vyslovovali. V některých případech ale délku ignorovali, a to buď když šlo o slova s více dlouhými slabikami (ovšem jen některá, nedá se říct, že by se to dělo plošně), slova, která obsahují konsonanty, které se těžce vyslovují (mluvčí se proto více soustředili na výslovnost jednotlivých fonémů a méně na délku slabik) nebo ve chvíli, kdy zrychlili tempo promluvy a výslovnost byla ledabylá (k tomu častěji dochází v rozhovorech, méně při četbě). Pokud jde o rozlišování mezi dlouhými a krátkými slabikami v závislosti na úrovni jazyka a délce pobytu v České republice, vidíme zlepšení (velký posun u skupiny C). Přesto lze vyvodit závěr, že slabiky kubánských mluvčích, ač vysloveny dlouze, nedosahují stejné délky jako dlouhé slabiky českých mluvčích.

Pokud jde o slabiky bez vokálů, analýza potvrdila předpoklad, že vyslovení těchto slabik je pro mluvčí obtížné. Pomocí dat lze také dokázat, že čím větší znalost jazyka mluvčí mají a čím déle v ČR žijí, tím lépe jsou schopni tato slova vyslovit. Ve skupině C se s problematickou výslovností setkáme jen ojediněle. Zajímavé je, že v rozhovorech slova se slabikami bez vokálů neuslyšíme prakticky vůbec (pouze pokud jde o vlastní jména – Vršovice, Plzeň), je to pravděpodobně proto, že se mluvčí intuitivně vyhýbají slovům, která by se jim mohla špatně vyslovovat a volí raději lehčí alternativy.

7.3.2 Konsonanty

V případě konsonantů jsme analyzovali výslovnostní realizace několika fonémů, které jsou běžné v českém jazyce, ale v kubánské španělštině se nevyskytují.

V případě fonémů /b/ a /v/ většina mluvčích rozlišuje dvě varianty (na rozdíl od španělštiny). Výslovnost /v/ se blíží české variantě u všech skupin (s výjimkou několika mluvčích – např. M4 ve skupině A), u /b/ mluvčí volí spíš aproximantní variantu. Skupiny s vyšší znalostí jazyka používají okluzivnější variantu /b/. I mluvčí skupiny C se však drží aproximantní varianty, když se /b/ nachází mezi vokály a někdy v rozhovorech, kde si tolik nehlídají výslovnost. V případě skupiny A může být jedním z důvodů aproximantní výslovnosti fakt, že se mluvčí drží jak španělské výslovnosti, tak pravidel přízvučnosti. Proto

tedy nevyslovují přízvuk na první slabice, jak je tomu v češtině a jednotlivá slova na sebe váží, jak je tomu zvykem ve španělštině. Často se tedy stane, že ačkoliv je /b/ na začátku slova, nachází se vlastně mezi vokály (*žila byla*). Tím, že mluvčí skupiny B (částečně) a hlavně skupiny C vyslovují přízvuk (až na některá slova) na první slabice, více slova oddělují a /b/ vyslovují spíše jako okluzivu.

V případě /t/ a /d/ se mluvčí drží spíš dentální výslovnosti, na kterou jsou zvyklí, a to nehledě na úroveň jazyka. Ačkoliv se s alveolární výslovností setkáme více u skupiny C, i u nich je to pouze v jednotlivých slovech. Nedá se říct, že by některý z mluvčích používal stoprocentně alveolární varianty. Rozdíly mezi jednotlivými způsoby výslovnosti jsou zde tak nepatrné, že v některých případech jdou od sebe jen stěží rozeznat. Nejvýraznější je však dentální výslovnost mezi vokály.

Fonémy /c/ a /ɟ/ patří k těm, které dělají mluvčím poměrně velké problémy, a to obzvlášť v koncových pozicích, kde se ve výslovnosti mluvčích (v prvních dvou skupinách) objevilo hodně variant výslovnosti. Analýza potvrdila, že dochází k velkým posunům ve výslovnosti právě v závislosti na úrovni jazyka mluvčích a možná ještě více v závislosti na délce pobytu v ČR. V případě skupiny C dochází, opět až na výjimky, ke shodě s českými mluvčími.

V případě dvojice /ʃ/ a /z/ je pro mluvčí problematičtější ten druhý foném. Ve skupině A se prakticky nesetkáme s českou výslovností, v dalších dvou skupinách ano, ale v rozhovorech mají mluvčí stále tendenci sklouzávat k výslovnosti /ʃ/. S českým fonémem /ʃ/ naopak mluvčí problémy téměř nemají, a to ani první skupina.

Jak je již zmíněno v analýze, foném /r/ bývá často uváděn jako ten nejtěžší, a samozřejmě problematický je, ale možná právě proto, že je tak rozdílný a na první pohled těžký, mluvčí se více soustředí na to, aby se ho naučili vyslovovat. Takže ačkoliv mluvčím ze skupiny A a B dělá problémy (převážně na konci slova) a setkáváme se u nich s více variantami výslovnosti, ve skupině C ho všichni vyslovují bez problémů. Těm stejným mluvčím se mohou hůře vyslovovat fonémy, které nejsou na první pohled tak složité (např. /z/ a /ts/).

U obou grafémů *z* a *c* je nejčastější variantou výslovnosti /s/ (stejně jako ve španělštině), a to ve všech skupinách. U fonému /ts/ se přece jen setkáme častěji s českou výslovností u skupiny C, ale /z/ zůstává vyslovováno jako /s/ i u nich. Je poměrně překvapivé, že ze všech fonémů, které byly identifikované jako problematické v teoretické části této práce, bude zrovna /z/ tou, kde je vidět nejmenší posun ke správné výslovnosti, jelikož tento zvuk ve

španělštině existuje jako alofon fonému /s/. Spolu s /t/ a /d/ jde tedy o fonémy, které i mluvčí s pokročilou úrovní jazyka vyslovují stále stejně, ačkoliv se u nich setkáme s menším počtem variant než u skupin A a B, což lze také považovat za jakýsi posun.

Dalším poměrně překvapivým závěrem, který vyplynul při analýze, byl způsob, jakým mluvčí realizují fonémy /fi/ a /x/. Pro srovnání jsme analyzovali i rozhovory ve španělštině, abychom si ověřili, jakým způsobem mluvčí nakládají s /x/ ve španělštině. Až na M4 ve skupině A, který vyslovuje všechna /x/ a na M5 ve stejné skupině, která některá aspiruje a některá vyslovuje bez aspirace, všichni mluvčí /x/ aspirují ve všech případech. V českém projevu pak mluvčí ze všech skupin nejčastěji aspirují /x/ mezi vokály a na začátku slova, ale mnohem častěji se přiklání k výslovnosti /x/, a to v několika případech i když je na začátku slova grafém *h*. Samotné /fi/ pak většinou vyslovují o něco méně znělé než čeští mluvčí, což dává smysl vzhledem k tomu, že aspirované /x/ není tak znělé jako české /fi/. Závěrem lze říci, že mluvčí výslovnost /x/ zvládli bez problémů a mezi dvěma fonémy ve většině případů rozlišují. Z analýzy ale nevyplývalo žádné vysvětlení, proč se někteří mluvčí přiklání k variantě /x/ i u fonému /fi/, ačkoliv ve svém vlastním jazyce to nedělají. U M4 lze polemizovat, že to je kvůli tomu, že ani ve španělštině neaspiruje, /fi/ je tedy pro něj cizí zvuk, a ne naopak.

8. Zodpovězení výzkumných otázek

1. Hlavní výzkumný úkol:

Při analýze českých fonémů byly popsány všechny varianty, které kubánští mluvčí ve svých projevech realizovali. Proměnné, které měly největší vliv jsou bezpochyby (1) úroveň českého jazyka a (2) délka pobytu v České republice. U skupiny A a B se setkáme s větším počtem realizací u jednotlivých fonémů. Mluvčí skupiny C buď výslovnost fonému ovládli, nebo se u nich setkáme jen s omezeným počtem variant. Čím méně mluvčí jazyk ovládají, tím více individuálních realizací se v jejich výslovnosti objevuje.

Všechny studované jevy byly vytipované jako obtížně realizovatelné pro kubánské mluvčí. Některé mluvčí zvládli vyslovit lépe, než se předpokládalo, a u jiných se naopak překvapivě odchýlili od české varianty. Mezi nejvíce překvapivé jevy patří realizace \widehat{ts} / a /z/ a potom /fi/ a /x/. V prvním případě je to proto, že i v pokročilé skupině mluvčí vyslovují /z/ jako /s/, i když jinak se dá jejich výslovnost považovat za bezchybnou. V druhém případě je to proto, že kvůli aspiraci /x/ se předpokládalo, že mluvčí budou tíhnout k výslovnosti /fi/, ale ti naopak více vyslovují /x/. Naopak /r/, /c/ a /j/, u kterých se předpokládalo, že budou více problematické, bylo vidět, že s přibývajícím jazykovou úrovní a délkou pobytu v ČR, se výslovnost shoduje s výslovností českých mluvčí. To znamená, že ačkoliv pro Kubánce, kteří tu nežijí dlouho, jde o obtížně vyslovitelné fonémy (jelikož v jejich jazyce se vůbec nevyskytují), časem jsou schopni se je naučit.

2. Dílčí výzkumné otázky:

a) Úroveň jazyka se opravdu zdá jako proměnná, která má největší vliv na to, jakým způsobem mluvčí fonémy artikulují. Není to však jediný faktor, který hraje roli, jelikož se setkáme i s případy, kdy má mluvčí nízkou úroveň jazyka, ale výslovnost má dobrou (M2 ve skupině A), a naopak, kdy má mluvčí vysokou úroveň jazyka (gramatika, slovní zásoba), ale ve výslovnosti se drží spíš španělských realizací (M5 ve skupině C). Každopádně u většiny fonémů vidíme rostoucí tendenci vyslovovat je ve shodě s českými mluvčími u skupiny C, která má nejvyšší úroveň jazyka, skupina A a B má s výslovností (až na výjimky) větší potíže. Fonémy, u kterých k velkým posunům nedochází ani vlivem vyšší úrovně jazyka jsou /t/, /d/, /fi/, /x/, /z/ a částečně i /ʒ/.

b) Největší vliv na výslovnost mluvčích má určitě (1) úroveň jazyka v kombinaci s (2) délkou pobytu v České republice. Tyto dvě proměnné mohou jít ruku v ruce, ale také nemusí. Někteří referenti, ačkoliv už v ČR žijí dlouho, se studiu češtiny příliš nevěnovali, proto jejich úroveň jazyka není vysoká. V některých případech může mít délka pobytu větší dopad než úroveň jazyka. U výslovnosti totiž stačí to, že jsou mluvčí vystaveni poslechu českého jazyka, aby byli schopni napodobovat hlásky. Není nutně potřeba, aby sami uměli dobře mluvit.

Další proměnnou, která měla poměrně velký vliv, je (3) jazyk používaný doma. Opět platí, že čím více jsou mluvčí českému jazyku vystaveni, tím více ovládají českou výslovnost. Ve skupině C všichni mluvčí až na M5 uvedli, že češtinu používají v domácnosti. M5 uvedla, že doma se dorozumívají španělsky, a má z této skupiny prokazatelně nejméně českou výslovnost. To samé platí u skupiny A. M3 je jediný mluvčí z této skupiny, který uvedl češtinu jako jazyk, který používají v domácnosti, a je to opět znát na jeho výslovnosti. Spolu s M2 mají výslovnost nejbližší té české z této skupiny. U M3 předpokládáme, že to je právě kvůli jazyku používanému v domácnosti, u M2 je to proto, že na rozdíl od zbytku referentů ze skupiny A, kteří jsou v Česku pouze krátce, žije v ČR už 11 let. Proměnná (4), tedy jazyk používaný v práci, v tomto případě nehraje příliš velkou roli, většina mluvčích uvedla, že v práci používají češtinu, ale nedá se odhadnout, na jaké úrovni. Závěrem bychom chtěli podotknout, že všechny uvedené proměnné mají vliv na výslovnost, spojením všech čtyř mluvčích dosahují nejlepších výsledků. M4 ze skupiny C žije v ČR 38 let, jeho úroveň jazyka je C2 a jak v domácnosti, tak v práci používá češtinu na vysoké úrovni.

c) Jak je již zmíněno v předchozích kapitolách, mluvčí se s délkou vypořádali bez problémů. Ve všech skupinách dochází k rozlišování délky, pouze v některých případech nechtou mluvčí dlouhé slabiky jako dlouhé – slova mají více dlouhých slabik, slova obsahují obtížně vyslovitelný foném, na který se soustředí, tím pádem nevěnují pozornost délce, ledabylá promluva (obzvlášť v rozhovorech). Obecně mluvčí vyslovují dlouhé slabiky kratší než čeští mluvčí.

ZÁVĚR

Cílem této práce bylo popsat, jakým způsobem kubánští mluvčí vyslovují české fonémy, které se nenacházejí v jejich fonologickém inventáři, nebo ty, které se tam sice nacházejí, ale vyslovují se jinak. Analýze byly podrobeny jak vokály, tak konsonanty. U vokálů to byla délka a slabiky, které neobsahují vokály, u konsonantů šlo o tyto fonémy: /b/, /v/, /t/, /d/, /c/, /ʃ/, /ʒ/, /r/, /ts/, /z/, /h/, /x/. Proměnná, která měla největší vliv na výslovnost mluvčích je úroveň jazyka v kombinaci s délkou pobytu v České republice. Je jasné vidět, že ve skupině A a také do jisté míry ve skupině B, se setkáme s mnoha variantami výslovnosti jednotlivých fonémů. Realizace mluvčích často vychází z neznalosti jazyka spíše než z toho, že by hlásky nebyli schopni vyslovit. U skupiny C naproti tomu vidíme v mnoha případech shodu ve výslovnosti s českými mluvčími. V případech, kdy mluvčí skupiny C nejsou schopni hlásky správně vyslovit, všichni většinou volí jednu náhradní variantu pro každý foném. Další proměnnou, která ovlivňuje výslovnost, je jazyk používaný v domácnosti. Čím více jsou mluvčí vystaveni českému jazyku (a to i pasivně), tím lepší mají výslovnost. V rozhovorech často dochází k uvolněnější a také nepozornější artikulaci, protože se mluvčí soustředí na obsah sdělení a nemohou se tolik soustředit na správnou výslovnost. Tato práce slouží jako základní popis české výslovnosti Kubánců žijících v Praze. Na základě výsledků analýzy bude možné vytvořit přesnější hypotézy a provést výzkum na větším množství referentů, jehož výsledky by bylo možné kvantifikovat a ze kterého by bylo možné vyvodit obecně platné závěry.

Resumé

Tématem této práce je osvojení českého jazyka kubánskými mluvčími, a to z hlediska výslovnosti. Na úvod jsme popsali jak kubánskou španělštinu, tak češtinu z hlediska historického vývoje a kontextu a popsali jsme, jaké jazyky na ně měly vliv, v čem se jejich vývoj lišil a v čem se podobal. Následně jsme popsaly oba fonologické systémy, nejdříve vokály a poté konsonanty, a na základě tohoto popisu jsme identifikovali problematické jevy nebo fonémy. Některé fonémy byly označeny jako těžce vyslovitelné pro kubánské mluvčí z toho důvodu, že existují pouze ve fonologickém systému češtiny, ale ne v systému kubánské španělštiny, jiné z důvodu, že jsou v češtině artikulovány jinak.

V praktické části této práce jsme analyzovali nahrávky patnácti kubánských rodilých mluvčí a popsali jsme, jakým způsobem realizují předem vybrané fonémy a jevy. Nahrávky jsou rozděleny na tři části. První část je rozhovor ve španělštině, druhá četba českého textu a třetí rozhovor v češtině. Jako hlavní byly určeny čtyři proměnné. První proměnnou byla úroveň jazyka (mluvčí byli rozděleni do tří skupin – A, B, C), která je označena jako nejvýznamnější, co se týče vlivu na výslovnost mluvčích. U skupiny C, která má nejvyšší úroveň jazyka, jsme se většinou setkali se stejnou realizací fonémů jako u českých mluvčích, popřípadě docházelo pouze k malým odchylkám. V případě dalších dvou skupin s nižší úrovní jazyka, realizací, které se objevily, bylo mnoho. Každý mluvčí si prakticky vytvářel vlastní variantu fonému. Druhou proměnnou je délka pobytu v České republice. Tato proměnná je částečně spojena s tou první, u některých mluvčích jde víceméně o to samé, ale najdeme i výjimky. M5 ze skupiny C má sice výbornou gramatiku a slovní zásobu, úroveň jejího českého jazyka je vysoká, přesto její výslovnost byla slabší. Naopak, M2 ze skupiny A český jazyk moc neovládá, v Česku je však už 11 let a výslovnost má poměrně dobrou. Třetí a čtvrtou proměnnou jsou jazyk používaný v domácnosti a jazyk používaný v práci. Obecně platí, že čím více jsou mluvčí českému jazyku vystaveni, tím lépe ovládají výslovnost, tudíž tyto proměnné mají také vliv na výslovnost mluvčích, a to obzvlášť třetí proměnná. Ve skupině C, pouze M5 neuvvedla češtinu jako jazyk, který používá doma a její výslovnost je prokazatelně slabší. Na závěr práce jsou shrnuty výsledky analýzy a jsou zodpovězeny výzkumné otázky.

Resumen

El tema de esta tesis es la adquisición del checo por los hablantes cubanos en términos de pronunciación. Al principio, describimos tanto el español cubano como el checo en términos de desarrollo histórico y el contexto, y mencionamos qué idiomas los influenciaron, cómo se diferencian y cómo se parecen. Consecuentemente, describimos ambos sistemas fonológicos, primero las vocales, luego las consonantes. En base a esta descripción identificamos fenómenos o fonemas problemáticos. Estos fonemas fueron marcados como difíciles de pronunciar para los hablantes cubanos porque no existen en el sistema fonológico cubano, pero sí existen en el sistema fonológico checo, o porque se articulan distintamente en el checo que en el español.

En la parte práctica de este trabajo analizamos las grabaciones de quince hablantes nativos cubanos y describimos cómo implementan fonemas y fenómenos seleccionados. Las grabaciones se dividen en tres partes. La primera parte es una entrevista en español, la segunda una lectura de un texto checo y la tercera una entrevista en checo. Se identificaron cuatro variables principales. La primera variable es el nivel de la lengua (los hablantes fueron divididos en tres grupos: A, B, C). Esta variable es la más significativa en cuanto al efecto que tiene sobre la pronunciación. En el grupo C, donde los hablantes tienen el nivel más alto de lenguaje, generalmente encontramos la misma realización de fonemas como en los hablantes checos, o solo hay unas pequeñas desviaciones. En el caso de los demás grupos con el nivel más bajo, surgieron muchas realizaciones. Cada hablante crea su propia realización del fonema. La segunda variable es la duración de la estancia en la República checa. Esta variable está ligada en parte a la primera, en algunos casos es más o menos lo mismo, pero hay excepciones. M5 del grupo C tiene buen conocimiento de gramática y vocabulario, pero su pronunciación es más débil. Por el contrario, M2 del grupo A no habla checo muy bien, pero está en la República checa ya hace once años y tiene una pronunciación bastante buena. La tercera y cuarta variable son el idioma usado en casa y el idioma usado en el trabajo. En general, los hablantes más expuestos a la lengua checa logran la pronunciación más parecida a la de los hablantes checos. Por eso estas variables también afectan la pronunciación de los hablantes, especialmente la tercera. En el grupo C, solo M5 no indica el checo como idioma usado en casa y su pronunciación es demostrablemente más débil. Al final del trabajo están resumidos los resultados del análisis y se responden las preguntas de investigación hechas en el principio de la parte práctica de la tesis.

Bibliografické zdroje

ALEZA, M., ENGUITA, J. M. (coordinadores): *La lengua española en América: normas y usos actuales*. Valencia: Universitat de València, 2010.

CANO-AGUILAR, R.: *Historia de la lengua española*. Barcelona: Ariel, 2004.

ČERMÁK, P.: *Fonetika a fonologie současné španělštiny*. Třetí, přepracované vydání. Praha: Karolinum, 2015.

FASLA, D.: Aportaciones terminológicas de la lengua árabe al español medieval, moderno y contemporáneo, *Revista española de lingüística aplicada, ISSN 0213-2028, Vol. 13, 1998-1999*. Odkaz: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=227014>, 12. 9. 2018.

FASLA FERNÁNDEZ, D.: El español hablado en Cuba: préstamos vigentes, lexicogénesis y variación lingüística, *Cuadernos de investigación filológica, Tomo 33-34, 2007-2008*. Odkaz: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=3393490>, 13. 12.2019.

GAMELGAARD, K.: Approaching the rise of Spoken Standard Language, *The Slavonic and East European Review, Vol. 80, No. 4 (Oct., 2002)*. Odkaz: <https://www.jstor.org/stable/4213562>, 14. 4. 2020.

CHAPMAN, Ch. E.: *A history of Spain*, New York: The Macmillan Company, 1918.

IPA: *Handbook of the International Phonetic Association: A guide to the use of the International Phonetic Alphabet*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.

KOMÁREK, M., BLÁHA, O. (ed.): *Dějiny českého jazyka*. Brno: Host, 2012.

KOUPIL, O.: Cesty k dějinám češtiny, *Listy filologické / Folia philologica, Vol. 130, No. 1/2 (2007)*. Odkaz: <https://www.jstor.org/stable/23468493>, 14. 4. 2020.

KRÁČALA, M.: „Fonetické zpracování řeči pomocí software Praat“. Brno: Vysoké učení technické, 2014.

KRČMOVÁ, M.: *Úvod do Fonetiky a Fonologie pro Bohemisty*. Vyd. 3., dotisk, Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008.

LAPESA, R.: *Historia de la lengua española*. Madrid: Editorial Gredos, 1981.

LIPSKI, J. M.: El español de América y los contactos bilingües recientes: Apuntes microdialéctológicos, *Revista Internacional de Lingüística Iberoamericana*, Vol. 2, No. 2 (4), *El español en contacto con otras lenguas* (2004). Odkaz: <https://www.jstor.org/stable/41678054>, 19. 4. 2020.

LLISTERRI BOIX, J.: *Introducción a la fonética: el método experimental*. Barcelona: Anthropos, 1991.

OPATRŇY, J.: *Stručná historie států: Kuba*. Praha: Libri, 2002.

PALKOVÁ, Z.: *Fonetika a Fonologie Čestiny: S obecným úvodem do problematiky oboru*. Praha: Karolinum, 1994.

PALKOVÁ, Z.: *Základní kurs české výslovnosti (pro cizince)*. Praha: SPN, 1989.

PLESKALOVÁ, J.: K počátkům českého pravopisu, *Listy filologické / Folia philologica*, Vol. 122, No. 3/4 (1999). Odkaz: <https://www.jstor.org/stable/23467651>, 14. 4. 2020.

RUSSELL, J. C.: Chroniclers of Medieval Spain, *Hispanic Review* Vol. 6, No. 3 (Jul. 1938), Odkaz: <https://www.jstor.org/stable/469668>, 10. 2. 2019.

SKARNITZL, R., ŠTURM, P. a VOLÍN J.: *Zvuková báze řečové komunikace: fonetický a fonologický popis řeči*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2016.

VAQUERO DE RAMÍREZ, M.: *El español de América I. Pronunciación*. Madrid: Arco/Libros, 1995.

ZAVADIL, B., ČERMÁK, P.: *Mluvnice současné Španělštiny*. Praha: Karolinum, 2010.

ZIMMERMANN, K.: Periodización de la historia lingüística de México, *Revista Internacional de Lingüística Iberoamericana*, Vol. 10, No. 2 (20), *Historia del español de América*, 2012. Odkaz: <https://www.jstor.org/stable/23722479>, 19. 4. 2020.

Přilohy

Přiloha č. 1 - Cuestionario

1. Nombre: _____

2. Sexo:

a) mujer

b) hombre

3. Edad: _____

4. Educación (mayor grado obtenido):

a) Primaria

b) Secundaria

c) Politécnica

d) Preuniversitaria

e) Educación técnica profesional

f) Universitaria

g) Otro tipo: _____

5. Ocupación: _____

6. ¿Necesita usted usar el checo en el trabajo?

SÍ/NO

7. ¿Qué idioma hablan ustedes en casa?

ESPAÑOL/CHECO

8. ¿Cuánto tiempo lleva usted viviendo en la República checa?

9. ¿A qué nivel habla usted el idioma checo?

Firma

Estoy de acuerdo de que se utilicen mis datos con el propósito de la realización del experimento para la tesis de máster.

Příloha č. 2 – Grupo A (experiment)

Parte 1

Responda las preguntas:

1. ¿Cómo se llama y de qué parte de Cuba proviene usted?
2. ¿En qué trabaja? Dígame algo sobre su trabajo.
3. Dígame algo sobre su familia. ¿Dónde viven? ¿En Cuba o en otro país? ¿Tiene usted una familia grande o pequeña?
4. ¿Qué hizo en su tiempo libre mientras vivía en Cuba? ¿Y qué hace ahora en la república checa? ¿Ha cambiado? ¿Es posible hacer lo mismo en nuestro ambiente?
5. ¿Le cuesta acostumbrarse a algo de la cultura checa? Y al contrario – hay algo que le gusta de la cultura?

Parte 2

Lea el texto.

Žila byla jedna rodina uprostřed lesa blízko Prahy. Maminka Blažena je v domácnosti, proto tedy zůstává většinu dne doma. Tatínek Jonáš každý pracovní den dojíždí do Prahy do továrny na díly do auta. Má za úkol řídit provoz továrny. Část dne jedná s majiteli firmy a partnery, část dne tráví s pracovníky. Děti chodí do školy. Starší Cilka studuje na gymnáziu, mladší David na základní škole. Tatínek je vždy ráno rozveze a pak zamíří do práce. Když odejdou, maminka se může pustit do svých úkolů. Pouklidí v dětském pokoji, v kuchyni a obývací místnosti. Pak jde ven na zahradu. Shodí listí ze stolu a jde obírat šípkový keř. Společnost jí dělá holub, který se sem každý den vrací. Hned vedle jejich domu je svah, kam můžou jít odpoledne sáňkovat, snad jí nedají košem. Teď už jen počkat na muže a děti. A brzy přijíždějí! Davidovi je kombinéza těsná, Cilce zase krátká. Pcha! Nevadí. Po koulovačce je všem zima a mají chuť na konev čaje, proto stráví večer s čajem u krbu. Konec!

Parte 3

Responda las preguntas:

1. Dobrý den. Jak se máte? Co děláte za práci? Co jste vystudoval/a? Kde v Praze bydlíte?
2. Máte sourozence? Kolik? Jak se jmenují? Kolik jim je let?
3. Co rád/a děláte ve volném čase?
4. Co jste dělala o víkendu? / Co budete dělat o víkendu?
5. Jaké je dnes počasí? Máte ho rád/a? Jaký typ počasí máte rád/a? Vyhovuje Vám klima v ČR? Máte raději kubánské nebo české klima?

Příloha č. 3 – Grupo B (experiment)

Parte 1

Responda las preguntas:

6. ¿Cómo se llama y de qué parte de Cuba proviene usted?
7. ¿En qué trabaja? Dígame algo sobre su trabajo.
8. Dígame algo sobre su familia. ¿Dónde viven? ¿En Cuba o en otro país? ¿Tiene usted una familia grande o pequeña?
9. ¿Qué hizo en su tiempo libre mientras vivía en Cuba? ¿Y qué hace ahora en la república checa? ¿Ha cambiado? ¿Es posible hacer lo mismo en nuestro ambiente?
10. ¿Le cuesta acostumbrarse a algo de la cultura checa? Y al contrario – hay algo que le gusta de la cultura?

Parte 2

Lea el texto.

Žila byla jedna rodina uprostřed lesa blízko Prahy. Maminka Blažena je v domácnosti, proto tedy zůstává většinu dne doma. Tatínek Jonáš každý pracovní den dojíždí do Prahy do továrny na díly do auta. Má za úkol řídit provoz továrny. Část dne jedná s majiteli firmy a partnery, část dne tráví s pracovníky. Děti chodí do školy. Starší Cilka studuje na gymnáziu, mladší David na základní škole. Tatínek je vždy ráno rozveze a pak zamíří do práce. Když odejdou, maminka se může pustit do svých úkolů. Pouklidí v dětském pokoji, v kuchyni a obývací místnosti. Pak jde ven na zahradu. Shodí listí ze stolu a jde obírat šípkový keř. Společnost jí dělá holub, který se sem každý den vrací. Hned vedle jejich domu je svah, kam můžou jít odpoledne sáňkovat, snad jí nedají košem. Teď už jen počkat na muže a děti. A brzy přijíždějí! Davidovi je kombinéza těsná, Cilce zase krátká. Pcha! Nevadí. Po koulovačce je všem zima a mají chuť na konev čaje, proto stráví večer s čajem u krbu. Konec!

Parte 3

Responda las preguntas:

1. Jak probíhá Váš běžný den? Od rána do večera?
2. Jak vypadá Váš byt v Praze? Popište mi ho. S kým sdílíte domácnost?
3. Máte oblíbené místo v Praze? Proč je to Vaše oblíbené místo?
4. Co se Vám líbí na české kultuře? Proč?
5. Máte kamarády mezi Čechy? Kde jste se s nimi potkal/a?

Příloha č. 4 – Grupo C (experiment)

Parte 1

Responda las preguntas:

11. ¿Cómo se llama y de qué parte de Cuba proviene usted?
12. ¿En qué trabaja? Dígame algo sobre su trabajo.
13. Dígame algo sobre su familia. ¿Dónde viven? ¿En Cuba o en otro país? ¿Tiene usted una familia grande o pequeña?
14. ¿Qué hizo en su tiempo libre mientras vivía en Cuba? ¿Y qué hace ahora en la república checa? ¿Ha cambiado? ¿Es posible hacer lo mismo en nuestro ambiente?
15. ¿Le cuesta acostumbrarse a algo de la cultura checa? Y al contrario – hay algo que le gusta de la cultura?

Parte 2

Lea el texto.

Žila byla jedna rodina uprostřed lesa blízko Prahy. Maminka Blažena je v domácnosti, proto tedy zůstává většinu dne doma. Tatínek Jonáš každý pracovní den dojíždí do Prahy do továrny na díly do auta. Má za úkol řídit provoz továrny. Část dne jedná s majiteli firmy a partnery, část dne tráví s pracovníky. Děti chodí do školy. Starší Cilka studuje na gymnáziu, mladší David na základní škole. Tatínek je vždy ráno rozveze a pak zamíří do práce. Když odejdou, maminka se může pustit do svých úkolů. Pouklidí v dětském pokoji, v kuchyni a obýváku. Pak jde ven na zahradu. Shodí listí ze stolu a jde obírat šípkový keř. Společnost jí dělá holub, který se sem každý den vrací. Hned vedle jejich domu je svah, kam můžou jít odpoledne sáňkovat, snad jí nedají košem. Teď už jen počkat na muže a děti. A brzy přijíždějí! Davidovi je kombinéza těsná, Cilce zase krátká. Pcha! Nevadí. Po koulovačce je všem zima a mají chuť na konev čaje, proto stráví večer s čajem u krbu. Konec!

Parte 3

Responda las preguntas:

1. Povězte mi něco o svém zaměstnání. Co děláte za práci? Kde? Co Vás na ní baví? Co Vás na ní nebaví?
2. Co byste řekl/a, že je největší rozdíl mezi Kubou a Českou republikou (klíma, kultura, kuchyně...)?
3. Cestujete rád/a? kam byste se chtěl/a vydat a proč? Kde jste byl/a naposledy a co se Vám tam líbilo/nelíbilo?
4. Jaká jsou Vaše oblíbená místa v Praze (v České republice)? Proč? Co o nich víte?
5. Jaký je Váš oblíbený film nebo oblíbená kniha? Popište mi obsah filmu/knihy.